

Η ΕΝΤΑΞΗ ΚΑΙ Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΩΝ ΚΩΦΩΝ/ ΒΑΡΗΚΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΣΕ ΣΧΟΛΕΙΑ ΜΕ ΑΚΟΥΟΝΤΕΣ ΜΑΘΗΤΕΣ

**Οδηγίες για τους Εκπαιδευτικούς
Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης**

Λαμπροπούλου Βενέττα: Καθηγήτρια Αγωγής Κωφών Πανεπιστημίου Πατρών
Χατζηκακού Κίκα: Εκπαιδευτικός Κωφών Παιδιών (Ph.D)
Βλάχου Γιώτα: Εκπαιδευτικός Ειδικής Αγωγής (M.A)

Πάτρα 2003

Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης (Π.Τ.Δ.Ε.)
Μονάδα Αγωγής Κωφών Πανεπιστημίου Πατρών
Διεύθυνση: Ρίο - Πάτρα Τ.Κ. 26 500
Τηλέφωνο - Fax: (2610) 997 594
e-mail: v.lampropoulou@upatras.gr
<http://www.deaf.elemedu.upatras.gr>
Επιμέλεια: Γιάννα Χριστόγλου

Σελιδοποίηση, επιμέλεια παραγωγής: Λογότυπο, Γραφικές Τέχνες

Copyright© 2003 ΥΠ.Ε.Π.Θ.-ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΑΤΡΩΝ-Π.Τ.Δ.Ε.-ΜΟΝΑΔΑ ΑΓΩΓΗΣ ΚΩΦΩΝ
για την ελληνική γλώσσα σε όλο τον κόσμο

Η πνευματική ιδιοκτησία αποκτάται χωρίς καμία διατύπωση και χωρίς την ανάγκη ρήτρας απαγορευτικής των προσβολών της. Επισημαίνεται πάντως ότι κατά το Ν. 2387/20 (όπως έχει τροποποιηθεί με το Ν. 2121/93 και ισχύει σήμερα) και κατά τη Διεθνή Σύμβαση της Βέρνης (που έχει κυρωθεί με το Ν. 100/1975 απαγορεύεται η αναδημοσίευση, η αποθήκευση σε κάποιο σύστημα διάσωσης και γενικά η αναπαραγωγή του παρόντος έργου, με οποιονδήποτε τρόπο ή μορφή, τμηματικά ή περιληπτικά, στο πρωτότυπο ή σε μετάφραση ή άλλη διασκευή, χωρίς γραπτή άδεια του εκδότη

ISBN 960-87091-1-3

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	4
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΩΦΩΝ - ΒΑΡΗΚΟΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ	6
Γενικές Πληροφορίες	6
Ο πληθυσμός με Προβλήματα Ακοής	6
Η Εκπαίδευση των Κωφών	9
Οδηγίες για την Εκπαίδευση Κωφών - Βαρηκόων Μαθητών σε Κοινά Σχολεία	12
ΑΚΟΗ - ΚΩΦΩΣΗ	22
Βαθμοί και Τύποι Ακουστικής Απώλειας	23
ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ ΕΝΙΣΧΥΣΗΣ ΤΟΥ ΗΧΟΥ	30
Γενικά	30
Ακουστικά Βοηθήματα και Υποστηρικτική Τεχνολογία	32
Υποστηρικτικό Προσωπικό Επικοινωνίας με τους Κωφούς	35
ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΚΩΦΩΝ	37
Κοινωνία και Κωφοί	37
Η Κοινότητα των Κωφών	37
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ I: Υπουργική Απόφαση	45
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ II: Χρήσιμες Διευθύνσεις	50
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ III: Προτεινόμενη Ελληνική Βιβλιογραφία	59

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η ακουστική απώλεια στην παιδική ηλικία πολλές φορές υποτιμάται ή περνάει απαρατήρητη, ειδικά όταν είναι ελαφριά, μονόπλευρη (στο ένα αυτί), προοδευτική, παροδική ή παρουσιάζει αυξομειώσεις λόγω κάποιου κοινού κρυολογήματος ή φλεγμονής στο μεσαίο αυτί (πχ ωτίτιδα).

Παρ' όλα αυτά ακόμα και η ελάχιστη ακουστική απώλεια στην παιδική ηλικία μπορεί να δημιουργήσει σοβαρά προβλήματα στο παιδί και να επηρεάσει αρνητικά την όλη ανάπτυξή του και ειδικότερα την κατάκτηση της γλώσσας, την ανάπτυξη κοινωνικών και επικοινωνιακών δεξιοτήτων καθώς και τη σχολική του πρόοδο.

Τα προβλήματα αυτά είναι πολύ μεγαλύτερα σε περιπτώσεις που η ακουστική απώλεια είναι πολύ σοβαρή και έχει εμφανιστεί σε πολύ μικρή ηλικία, πριν την κατάκτηση της γλώσσας (περίπου στην ηλικία των 3 χρόνων).

Η έγκαιρη διάγνωση και αξιολόγηση, η συμβουλευτική της οικογένειας, η σωστή εκπαίδευση από μικρή ηλικία και η υποστηρικτική τεχνολογία είναι οι σημαντικότεροι παράγοντες που συμβάλλουν στον περιορισμό των προβλημάτων που προκύπτουν από την ακουστική απώλεια. Συμβάλλουν, επίσης, οι πιο πάνω παράγοντες στη δημιουργία των προϋποθέσεων εκείνων που εξασφαλίζουν την επιτυχή εξέλιξη και πρόοδο του κωφού-βαρήκοου μαθητή και ενήλικα αργότερα.

Αυτός ο οδηγός περιέχει χρήσιμες οδηγίες για:

- α) τη βαρηκοΐα – κώφωση, τους Κωφούς*, την κοινότητά τους, τη νοηματική γλώσσα και την εκπαίδευσή τους
- β) τις εκπαιδευτικές ανάγκες των κωφών- βαρηκόων μαθητών που φοιτούν στα κοινά σχολεία μαζί με ακούοντες μαθητές
- γ) τις απαραίτητες προσαρμογές που πρέπει να γίνουν στα κοινά σχολεία, ώστε οι κωφοί-βαρήκοοι μαθητές να συμμετέχουν ισότιμα στην εκπαιδευτική διαδικασία και να ωφεληθούν απ' αυτή όπως όλοι οι άλλοι συμμαθητές τους.

Το φυλλάδιο αυτό έχει σχεδιαστεί και γραφτεί από εκπαιδευτικούς για εκπαιδευτικούς. Περιέχει πληροφορίες και οδηγίες που προέρχονται μέσα από τη μακροχρόνια εμπειρία μας στον τομέα της διδασκαλίας κωφών παιδιών, της εκπαίδευσης δασκάλων γενικής και ειδικής αγωγής και της έρευνας στον τομέα της κώφωσης. Περιέχει, επίσης, πρακτικές συμβουλές και ιδέες που έχουν εφαρμοστεί με επιτυχία από εκπαιδευτικούς σε κοινά σχολεία και που μπορούν εύκολα να εφαρμοστούν, διευκολύνοντας την εκπαίδευση και την ένταξη των κωφών και βαρηκόων μαθητών στα σχολεία αυτά.

Οι πληροφορίες που περιέχονται στον οδηγό αυτό μπορεί να φανούν χρήσιμες και σ' όλους τους εκπαιδευτικούς, γιατί είναι σίγουρο ότι μερικοί από τους μαθητές, ειδικά στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, αν και δεν έχουν χαρακτηριστεί ως κωφοί ή

---

* Ο όρος Κωφός με κεφαλαίο «Κ» στον οδηγό αυτό χρησιμοποιείται για να δηλώσει τον Κωφό εκείνο που ταυτίζεται με άλλους Κωφούς, ανήκει στην κοινότητα των Κωφών και χρησιμοποιεί τη φυσική νοηματική γλώσσα των Κωφών.

βαρήκοι, μπορεί να έχουν ιδιαίτερα προβλήματα στη μάθησή τους, τα οποία οφείλονται σε ακουστική απώλεια ελαφράς ή σοβαρότερης μορφής. Στον οδηγό αυτό οι εκπαιδευτικοί θα βρουν τρόπους που θα τους βοηθήσουν να εντοπίσουν πιθανά προβλήματα στα παιδιά, να παραπέμψουν το παιδί για αξιολόγηση σε άλλους ειδικούς όταν αυτό απαιτείται (ακουσολόγους, ΚΔΑΥ, κτλ), να τροποποιήσουν τη διδασκαλία τους και γενικά να δημιουργήσουν καλύτερες συνθήκες μάθησης για όλους τους μαθητές της τάξης τους.

Ο οδηγός αυτός μπορεί να χρησιμοποιηθεί από τους εκπαιδευτικούς των τμημάτων ένταξης καθώς και από άλλους ειδικούς που θα ήθελαν να ενημερωθούν για τις ειδικές μαθησιακές και επικοινωνιακές ανάγκες των κωφών - βαρηκόων μαθητών. Ακόμη οι εκπαιδευτικοί των κωφών παιδιών καθώς και των Κέντρων Διάγνωσης, Αξιολόγησης και Υποστήριξης (ΚΔΑΥ) θα βρουν χρήσιμο υλικό για την ευαισθητοποίηση και την ενημέρωση των εκπαιδευτικών πριν να εντάξουν έναν κωφό μαθητή σε σχολείο ακουόντων.

Τέλος, οι γονείς κωφών παιδιών θα βρουν χρήσιμες πληροφορίες και ιδέες για εφαρμογή στο σπίτι.

Είναι φανερό ότι οι οδηγίες που περιέχονται στον οδηγό αυτό δεν είναι δυνατόν να καλύψουν όλες τις ανάγκες των κωφών παιδιών που φοιτούν σε κοινά σχολεία. Ούτε μπορούν να αντικαταστήσουν τους ειδικούς, όπως για παράδειγμα τους δασκάλους κωφών και τους διερμηνείς της Ελληνικής Νοηματικής Γλώσσας, των οποίων η συμβολή είναι απαραίτητη ειδικά στις περιπτώσεις μαθητών με προγλωσσική κώφωση.

Η έκδοση αυτή, όπως και άλλες, αποτελεί μέρος του επιμορφωτικού υλικού προγράμματος για 900 εκπαιδευτικούς από όλη την Ελλάδα με τίτλο «Επιμόρφωση - Εξειδίκευση στην Εκπαίδευση Κωφών και Βαρηκόων». Το πρόγραμμα αυτό υλοποιείται από τη Μονάδα Αγωγής Κωφών του Πανεπιστημίου Πατρών και χρηματοδοτείται από το Γ' ΚΠΣ του προγράμματος Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ. II του ΥΠ.Ε.Π.Θ.

Όλο αυτό το υλικό έχει συγκεντρωθεί από τους συνεργάτες της Μονάδας Αγωγής Κωφών του Πανεπιστημίου Πατρών, με σκοπό, να συνταχθεί αυτός ο οδηγός, ώστε να αξιοποιηθούν οι καλές πρακτικές που έχουν εφαρμοστεί σε κοινά σχολεία με κωφούς μαθητές και να διαδοθούν σε όσο το δυνατόν περισσότερους εκπαιδευτικούς. Ελπίζουμε ότι με τη συνεισφορά μας αυτή θα διευκολυνθεί το δύσκολο έργο των εκπαιδευτικών και θα βελτιωθεί η εκπαίδευση των κωφών και βαρηκόων μαθητών στα κοινά σχολεία.

Οι κωφοί και βαρήκοι μαθητές μπορούν να εκπαιδευτούν και να πετύχουν υψηλή εκπαιδευτική πρόοδο όταν τους δοθεί η ευκαιρία να αναπτύξουν τις ικανότητές τους. Αυτή η ευκαιρία μπορεί να τους δοθεί στα κοινά σχολεία α) όταν το πρόγραμμα δίνει ίσες ευκαιρίες σε όλους και β) όταν οι εκπαιδευτικοί έχουν υψηλά κίνητρα και υψηλές προσδοκίες από τους μαθητές τους και την εργασία τους.

Βενέττα Λαμπροπούλου

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΩΦΩΝ - ΒΑΡΗΚΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ

Γενικές Πληροφορίες

Ο Πληθυσμός με Προβλήματα Ακοής

Ο πληθυσμός με προβλήματα ακοής είναι αρκετά μεγάλος και ανομοιογενής αν συμπεριλάβει κανείς το ποσοστό των ανθρώπων που χάνουν την ακοή τους σε μεγάλη ηλικία, καθώς και τα παιδιά που σε μικρή ηλικία παρουσιάζουν συχνά προβλήματα ακοής. Για παράδειγμα, ένα ποσοστό 25% των μαθητών στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση έχουν βαρηκοΐα στο μεσαίο αυτί, η οποία πολλές φορές δεν έχει ούτε καν εντοπιστεί. Πολλά από αυτά τα παιδιά λόγω της βαρηκοΐας τους έχουν προβλήματα με τη μάθησή τους στο σχολείο. Είναι επομένως φανερό, ότι οι δάσκαλοι της γενικής εκπαίδευσης μπορεί να βοηθηθούν πολύ όταν έχουν κάποιες γενικές γνώσεις για την εκπαίδευση των κωφών και βαρηκόων παιδιών, καθώς και για τις στρατηγικές που μπορεί να ακολουθήσουν στη διδασκαλία τους, ώστε να παρέχουν κατάλληλο εκπαιδευτικό περιβάλλον και ευκαιρίες για άνετη επικοινωνία στην τάξη.

Σε γενικές γραμμές, μπορούμε να πούμε ότι οι μαθητές που έχουν παροδικά προβλήματα ακοής (συνήθως εντοπίζονται στο μεσαίο αυτί) είναι ένας πληθυσμός αρκετά μεγάλος. Οι ανάγκες τους όμως μπορεί να ικανοποιηθούν στο κοινό σχολείο με μερικές μόνο προσαρμογές που αναφέρονται στον οδηγό αυτό.

Οι μαθητές όμως με μόνιμες ακουστικές βλάβες (συνήθως εντοπίζονται στο εσωτερικό αυτί) αποτελούν έναν πληθυσμό με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και ανάγκες, οι οποίες μπορούν να ικανοποιηθούν στο κοινό σχολείο μόνο με την προϋπόθεση ότι θα γίνουν οι κατάλληλες προσαρμογές, όπως περιγράφονται στον οδηγό αυτό. Πολλοί όμως από αυτούς τους μαθητές θα χρειαστούν και ειδικές παροχές (πχ ακουστικά βαρηκοΐας, διερμηνεία ΕΝΓ, στήριξη οικογένειας κτλ) για να μπορέσουν να ενταχθούν ισότιμα στην εκπαιδευτική διαδικασία.

Παρακάτω παρουσιάζονται οι κυριότερες κατηγορίες των παιδιών που έχουν μόνιμες ακουστικές βλάβες:

Προγλωσσικά Κωφά-Βαρήκοα παιδιά

Τα παιδιά με σοβαρές μόνιμες και διαγνωσμένες βαρηκοΐες από τη βρεφική τους ηλικία, αποτελούν έναν πληθυσμό με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, μέσα στο γενικότερο πληθυσμό των ατόμων με προβλήματα ακοής. Τα παιδιά αυτά έχουν γεννηθεί κωφά ή βαρήκοα ή έχουν χάσει την ακοή τους στα πρώτα χρόνια της ζωής τους, συνήθως πριν μάθουν να μιλάνε. Για το λόγο αυτό χαρακτηρίζονται ως προγλωσσικά κωφά ή βαρήκοα παιδιά.

Ο αριθμός των παιδιών αυτών είναι αρκετά μικρός. Ένα στα 1000 γεννιέται κωφό, ενώ 2-3 στα 1000 χάνει την ακοή του πριν μάθει να μιλάει, δηλαδή, πριν την ηλικία των 3 χρόνων.

Ο πληθυσμός αυτός διαφοροποιείται ως προς:

- α) το βαθμό της ακουστικής απώλειας,
- β) την ηλικία της ακουστικής απώλειας,
- γ) την ηλικία που έγινε η διάγνωση και άρχισε η εκπαιδευτική παρέμβαση, την χρήση των ακουστικών βαρηκοΐας, την χρήση της νοηματικής γλώσσας κτλ.,
- δ) την οικογενειακή στήριξη,
- ε) την ακουστική κατάσταση των γονιών του,
- ζ) το είδος της εκπαίδευσης κτλ.

Γενικά η πλειοψηφία των προγλωσσικά κωφών παιδιών, δηλαδή το 90% των παιδιών αυτών προέρχεται από ακούντες γονείς και μόνο το 10% έχει έναν Κωφό γονέα. Έτσι η πλειοψηφία των προγλωσσικά κωφών παιδιών μεγαλώνει σε οικογένειες που δεν έχουν καμία γνώση από κωφούς και δε γνωρίζουν πώς να επικοινωνήσουν με τα παιδιά τους. Για το λόγο αυτό, οι οικογένειες αυτές και τα κωφά παιδιά τους χρειάζονται συστηματική βοήθεια από πολύ νωρίς ώστε να αποδεχτούν τη διαφορετικότητα του παιδιού τους και να μάθουν να επικοινωνούν μαζί του. Μόνο με συστηματική βοήθεια στην οικογένεια θα βοηθηθεί το κωφό παιδί να κατακτήσει τη γλώσσα του (ομιλούμενη ή νοηματική) έγκαιρα, δηλαδή, στην ηλικία των πρώτων 3-4 χρόνων, που είναι η κρίσιμη ηλικία κατάκτησης της γλώσσας για τον άνθρωπο.

Στην Ελλάδα στο Ίδρυμα Κωφών της Αθήνας, Πάτρας και Θεσσαλονίκης λειτουργούν βρεφοσυμβουλευτικοί σταθμοί στους οποίους παρέχεται συμβουλευτική σε οικογένειες και έγκαιρη εκπαιδευτική παρέμβαση στα κωφά και βαρήκοα βρέφη τους (διευθύνσεις των σταθμών αυτών υπάρχουν στο παράρτημα του οδηγού αυτού). Τα κωφά παιδιά των Κωφών γονέων συνήθως προσαρμόζονται ευκολότερα αφού οι οικογένειες τους έχουν εμπειρία σχετικά με την κώφωση, η δε επικοινωνία στην οικογένεια είναι άνετη μέσω της νοηματικής γλώσσας. Συνήθως η πρώτη γλώσσα των παιδιών αυτών, όπως και των ακουόντων αδελφών τους, είναι η νοηματική. Τα παιδιά αυτά μαθαίνουν την «ομιλούμενη» ως δεύτερη γλώσσα από το σχολείο και τους ακούντες συγγενείς τους. Σύμφωνα με έρευνες τα κωφά παιδιά των Κωφών γονέων σημειώνουν μεγαλύτερη πρόοδο σε όλους τους τομείς σε σύγκριση με τα κωφά παιδιά των ακουόντων γονέων.

Γενικά όμως τα προγλωσσικά κωφά παιδιά, τα οποία έχουν πολύ σοβαρές, νευροαισθητήριες βαρηκοΐες έχουν ιδιαίτερες δυσκολίες και χρειάζονται ειδική εκπαίδευση και βοήθεια.

Μεταγλωσσικά Κωφά-Βαρήκοα παιδιά

Μεταγλωσσικά κωφά-βαρήκοα παιδιά χαρακτηρίζονται τα παιδιά αυτά που έχουν χάσει την ακοή τους μετά την κατάκτηση της γλώσσας, δηλαδή μετά την ηλικία των 3-4 χρόνων. Οι ανάγκες των παιδιών αυτών διαφοροποιούνται αφού έχουν συνήθως κατακτήσει τη γλώσσα πριν χάσουν την ακοή τους, έχουν μάθει να επικοινωνούν με το περιβάλλον τους και έχουν επομένως κατακτήσει αρκετές βασικές γνώσεις και δεξιότητες. Παρ' όλα αυτά, τα παιδιά που ανήκουν σε αυτή την κατηγορία χρειάζονται στήριξη και βοήθεια στον τομέα της επικοινωνίας και της μάθησης γενικότερα.

Κωφά ή Βαρήκοα παιδιά

Εκτός από την ηλικία της ακουστικής απώλειας, ο βαθμός της ακουστικής απώλειας είναι ένας επίσης σημαντικός παράγοντας που διαφοροποιεί τον πληθυσμό των κωφών παιδιών.

Οι ανάγκες των παιδιών με σοβαρές βαρηκοΐες και πλήρη κώφωση διαφέρουν από τις ανάγκες των παιδιών με ελαφριές και μέτριες βαρηκοΐες. Επόμενο είναι να διαφοροποιούνται και οι εκπαιδευτικές προσεγγίσεις μεταξύ των δυο αυτών ομάδων. Παρ' όλα αυτά είναι πολύ δύσκολο να δοθούν ορισμοί με βάση το βαθμό της ακουστικής απώλειας, γιατί η ακουστική απώλεια υπάρχει σε ένα συνεχές και επηρεάζεται από πολλούς παράγοντες. Έτσι είναι πολύ δύσκολο να καθορίσει κανείς ποιος είναι «κωφός» και ποιος είναι «βαρήκοος». Οι εκπαιδευτικοί χρησιμοποιούν λειτουργικούς ορισμούς οι οποίοι διευκολύνουν την εκπαιδευτική αξιολόγηση και καθορίζουν και το είδος της παρέμβασης. Οι παρακάτω ορισμοί χρησιμοποιούνται κυρίως από τους εκπαιδευτικούς:

Κωφός είναι αυτός που είτε φοράει ακουστικά είτε όχι, *δεν αντιλαμβάνεται* την ομιλία με την ακοή του μόνο. Χρησιμοποιεί κύρια το οπτικό κανάλι για να αντιληφθεί τους συνομιλητές του (χειλεανάγνωση*, νοηματική γλώσσα, γραπτή γλώσσα). Η ακουστική βλάβη στις περιπτώσεις αυτές είναι πολύ μεγάλη (πάνω από 90 dB).

Βαρήκοος είναι αυτός που είτε φοράει ακουστικά είτε όχι, *δυσκολεύεται* να αντιληφθεί την ομιλία με την ακοή του μόνο. Πάντως το μεγαλύτερο ποσοστό των πληροφοριών της ομιλίας το αντιλαμβάνεται με την ακοή του. Η ακουστική βλάβη στις περιπτώσεις αυτές είναι μέτρια έως σοβαρή (από 35 dB έως 90 dB).

Σε γενικές γραμμές και σύμφωνα με το λειτουργικό ορισμό:

* Η Χειλεανάγνωση συνίσταται στο να παρατηρεί κάποιος τα χείλη και το πρόσωπο του ομιλητή και να «διαβάζει» την ομιλία του. Αφού τα άτομα με πρόβλημα ακοής συνήθως δεν μπορούν να ακούσουν την ομιλία όπως προφέρεται, χρησιμοποιούν τα μάτια τους, προσπαθώντας να καταλάβουν αυτό που δεν μπορούν ν' ακούσουν.

Κωφός είναι αυτός που έχει σοβαρή ή καθολική απώλεια ακοής και στα δύο αυτιά και επικοινωνεί κυρίως μέσω της νοηματικής γλώσσας.

Βαρήκοος είναι αυτός που έχει ελαφρά, σοβαρή ή καθολική απώλεια ακοής στο ένα ή και στα δύο αυτιά και επικοινωνεί μέσω του ακουστικού καναλιού συχνά με τη χρήση ακουστικών βαρηκοΐας. Έχει συνήθως ευδιάκριτη ομιλία.

Στον οδηγό αυτό χρησιμοποιούμε τη λέξη κωφός όταν αναφερόμαστε σε άτομα με μόνιμη ακουστική απώλεια (κωφούς ή βαρήκοους), ανεξάρτητα από το βαθμό της απώλειας αυτής.

Η Εκπαίδευση των Κωφών

Η εκπαίδευση των κωφών παιδιών είναι ένας κλάδος που έχει προσελκύσει το ενδιαφέρον πολλών ερευνητών όχι μόνο από το χώρο της εκπαίδευσης και της ψυχολογίας, αλλά και από άλλους χώρους, όπως της ιατρικής, της γλωσσολογίας, της κοινωνιολογίας, της νευρογλωσσολογίας κτλ. Τα δεδομένα από όλους αυτούς τους χώρους έχουν επηρεάσει τη φιλοσοφία, τα αναλυτικά προγράμματα και τις προσεγγίσεις στην εκπαίδευση κωφών παιδιών. Ερωτήματα, που έχουν σχέση με τη μέθοδο επικοινωνίας, το είδος του σχολείου και το περιεχόμενο του προγράμματος του, απασχολούν τους εκπαιδευτικούς κωφών παιδιών τα τελευταία 300 χρόνια. Η επικράτηση για περισσότερο από 200 χρόνια του παθολογικού μοντέλου εκπαίδευσης, σύμφωνα με το οποίο η κώφωση είναι «ασθένεια», την οποία η εκπαίδευση καλείται να θεραπεύσει, δημιούργησε το υπόβαθρο για μια ξεχωριστή εκπαίδευση των κωφών. Η εκπαίδευση αυτή έδινε έμφαση στη θεραπεία της ομιλίας με αποτέλεσμα να υποβαθμίζεται η γνωστική ανάπτυξη και η σχολική πρόοδος των μαθητών. Στο πλαίσιο αυτού του σχολείου η νοηματική γλώσσα ήταν υποτιμημένη και η χρήση της απαγορευμένη για τους μαθητές. Οι δάσκαλοι δε γνώριζαν τη νοηματική γλώσσα.

Από τη δεκαετία του 1960 άρχισε η αμφισβήτηση του παθολογικού μοντέλου εκπαίδευσης. Τα αποτελέσματα ερευνών, τα οποία έδειχναν τη χαμηλή σχολική και γλωσσική πρόοδο των κωφών μαθητών αλλά και διάφορα άλλα γεγονότα, όπως για παράδειγμα οι διεκδικήσεις διαφόρων μειονοτικών ομάδων για πολιτικά δικαιώματα, καθώς και οι έρευνες στη γλωσσολογία της νοηματικής ώθησαν τους εκπαιδευτικούς στην αναζήτηση νέων τρόπων επικοινωνίας και εκπαίδευσης. Γλωσσολόγοι ερεύνησαν το 1960 την Αμερικάνικη Νοηματική Γλώσσα και αργότερα το 1970 άλλες νοηματικές γλώσσες (Σουηδική, Αγγλική, Ολλανδική κτλ) και έδειξαν ότι οι γλώσσες αυτές πληρούν όλα τα στοιχεία των ανθρωπίνων γλωσσών. Είναι πλούσιες, δημιουργικές με συγκεκριμένους γραμματικούς, συντακτικούς και πραγματολογικούς κανόνες. Επίσης

έγινε γνωστό από έρευνες ότι τα κωφά παιδιά μαθαίνουν ευκολότερα και γρηγορότερα τη νοηματική γλώσσα λόγω της οπτικής της φύσης. Ακόμη με βάση τη νοηματική τα παιδιά αυτά μαθαίνουν καλύτερα την ομιλούμενη γλώσσα. Κοινωνιολόγοι μελέτησαν τους Κωφούς και την κοινότητά τους και περιέγραψαν τα χαρακτηριστικά της κουλτούρας και της γλώσσας τους. Έτσι η κοινωνιολογική άποψη ότι οι Κωφοί αποτελούν πολιτισμική και γλωσσική κοινότητα ή μειονότητα, άρχισε να κερδίζει έδαφος όχι μόνο μεταξύ των κοινωνιογλωσσολόγων που μελέτησαν τα χαρακτηριστικά στοιχεία της κοινότητας των Κωφών, αλλά και μεταξύ των εκπαιδευτικών, των γλωσσολόγων και των ερευνητών της εκπαίδευσης των κωφών.

Παράλληλα, το κίνημα των Κωφών άρχισε να διεκδικεί έντονα την αναγνώριση της γλώσσας και της κοινότητάς τους. Ειδικότερα οι Κωφοί απαίτησαν και πέτυχαν σε πολλές χώρες, να αναγνωρίσουν τη Νοηματική Γλώσσα ως επίσημη γλώσσα της κοινότητάς τους και ως κύριο μέσο για την εκπαίδευσή τους. Έτσι, πολλά σχολεία κωφών σε όλο τον κόσμο άρχισαν να υιοθετούν δίγλωσσα –διπολιτισμικά μοντέλα για την εκπαίδευση των κωφών παιδιών.

Στην Ελλάδα με το νόμο 2817/2000 της Ειδικής Αγωγής αναγνωρίστηκε ως επίσημη γλώσσα των Κωφών η Ελληνική Νοηματική Γλώσσα (ΕΝΓ). Σύμφωνα με το νόμο αυτό, οι εκπαιδευτικοί, που δουλεύουν στα σχολεία κωφών παιδιών, ανεξάρτητα από τη μέθοδο επικοινωνίας που εφαρμόζουν στην τάξη, είναι υποχρεωμένοι να γνωρίζουν επαρκώς την Ελληνική Νοηματική Γλώσσα. Ανοίγονται καινούργιες προοπτικές για ειδικές παροχές στην εκπαίδευση, όπως για παράδειγμα τη διδασκαλία και τη διερμηνεία ΕΝΓ. Επίσης στα Κέντρα Διάγνωσης, Αξιολόγησης και Υποστήριξης (ΚΔΑΥ) που ιδρύονται με τον 2817/2000 σε όλους τους νομούς της χώρας δημιουργείται θέση στην Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη ειδικού στην ΕΝΓ. Ο ειδικός αυτός θα έχει την ευθύνη της αξιολόγησης και της υποστήριξης των κωφών παιδιών που φοιτούν σε κοινά σχολεία

Οι αλλαγές που σημειώθηκαν τα τελευταία 40 χρόνια στο χώρο της ειδικής αγωγής επηρέασαν σημαντικά και το χώρο της εκπαίδευσης κωφών. Το κίνημα κατά της ξεχωριστής εκπαίδευσης και υπέρ της ενσωμάτωσης στην αρχή, της ένταξης στη συνέχεια και της συνεκπαίδευσης ή συμμετοχικής εκπαίδευσης πρόσφατα δημιούργησε τις προϋποθέσεις για εκπαιδευτικές αλλαγές τόσο στη γενική όσο και στην ειδική αγωγή. Η εκπαίδευση των παιδιών με ειδικές ανάγκες σε κοινά σχολεία και τάξεις αποτελεί επίσημη πολιτική σε πάρα πολλές χώρες της Ευρώπης και των ΗΠΑ.

Η επίδραση της πολιτικής αυτής στην Ελλάδα φαίνεται στο νέο νόμο της Ειδικής Αγωγής 2817/2000 σύμφωνα με τον οποίο οι μαθητές με ειδικές εκπαι-

δευτικές ανάγκες, συμπεριλαμβανομένων των κωφών και βαρηκόων μαθητών, μπορούν να φοιτούν:

- α) στη **συνήθη σχολική τάξη** με παράλληλη στήριξη από εκπαιδευτικό ειδικής αγωγής, ο οποίος υπηρετεί στα ΚΔΑΥ ή στις σχολικές μονάδες ειδικής αγωγής και ορίζεται από τα ΚΔΑΥ.
- β) σε ειδικά οργανωμένα και κατάλληλα στελεχωμένα **τμήματα ένταξης** που λειτουργούν μέσα στα σχολεία της γενικής και τεχνικής επαγγελματικής εκπαίδευσης.

Όπως βλέπουμε ο νόμος θέτει ως πρώτη επιλογή για κάθε μαθητή με ειδικές ανάγκες τη φοίτησή σε κοινή τάξη ή σε τμήματα ένταξης στο κοινό σχολείο. Μόνο όταν συντρέχουν ειδικοί λόγοι και συνθήκες σύμφωνα με γνωμάτευση του οικείου ΚΔΑΥ, μπορούν οι μαθητές να φοιτούν σε ειδικά σχολεία και πλαίσια. Ακόμα και στα τμήματα ένταξης ο μαθητής με ειδικές ανάγκες παραμένει για υποστήριξη μόνο μερικές ώρες την εβδομάδα (όχι περισσότερο από 10 ώρες). Τις υπόλοιπες ώρες είναι ενταγμένος στην τάξη του μαζί με όλους τους άλλους συμμαθητές του (βλέπε εγκύκλιο στο παράρτημα Ι). Τέλος στα τμήματα ένταξης φοιτούν μετά από εισήγηση του ΚΔΑΥ μαθητές που έχουν συνήθως την ίδια κατηγορία ειδικών αναγκών (πχ κωφοί ή τυφλοί μαθητές ή μαθητές με μαθησιακές δυσκολίες κτλ). Ο καθηγητής ή ο δάσκαλος στο τμήμα ένταξης πρέπει να έχει εξειδικευτεί σε μία από τις κατηγορίες μαθητών με ειδικές ανάγκες. Έτσι στα τμήματα ένταξης για κωφούς (ή βαρήκοους) βοηθούνται οι μαθητές σύμφωνα με το εξατομικευμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα (ΕΕΠ) από ειδικούς δασκάλους κωφών στους τομείς που έχουν ανάγκη στήριξης.

Η καινούργια τάση στην ειδική αγωγή για ένταξη αλλά και άλλες απαιτήσεις των καιρών, όπως για παράδειγμα οι μετακινήσεις πληθυσμών από χώρα σε χώρα, δημιουργούν νέες προκλήσεις όχι μόνο για το εκπαιδευτικό σύστημα αλλά και για τους εκπαιδευτικούς της γενικής εκπαίδευσης, οι οποίοι θα πρέπει να προετοιμαστούν κατάλληλα, ώστε να ανταπεξέλθουν με επιτυχία στις προκλήσεις αυτές.

Οι κωφοί και οι βαρήκοοι μαθητές παραδοσιακά εκπαιδεύονταν σε ειδικά σχολεία ή τάξεις. Τα τελευταία χρόνια η τάση της ενσωμάτωσης ή της ένταξης και οι απαιτήσεις των γονέων για ισότιμη εκπαίδευση σε σχολεία μαζί με ακούοντα παιδιά, είχε ως αποτέλεσμα να μειωθεί σταδιακά ο πληθυσμός των κωφών/ βαρηκόων μαθητών στα ειδικά σχολεία και να αυξηθεί ο αριθμός των μαθητών αυτών στα σχολεία ακουόντων.

Η μετατόπιση αυτή του πληθυσμού έχει επιπτώσεις οι οποίες μπορεί να αντιμετωπιστούν μετά από την κατάλληλη προετοιμασία του σχολείου και την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Ο οδηγός αυτός έχει σχεδιαστεί, για να χρησιμοποιηθεί ως

υλικό επιμόρφωσης του εκπαιδευτικού της κοινής τάξης. Περιέχει επίσης πρακτικές συμβουλές που μπορούν εύκολα να εφαρμοστούν σε επίπεδο σχολείου και τάξης καθώς και να διευκολύνουν τη διδασκαλία των εκπαιδευτικών και τη μάθηση των κωφών μαθητών τους.

Οδηγίες για την Εκπαίδευση Κωφών - Βαρηκών Μαθητών σε Κοινά Σχολεία

Προετοιμασία πριν την Τοποθέτηση του Μαθητή

Πριν να ενταχθεί ένας κωφός ή βαρήκοος* μαθητής σε κοινή τάξη μαζί με ακούοντες μαθητές είναι απαραίτητο να προετοιμαστούν κατάλληλα οι μαθητές της τάξης υποδοχής, αλλά και το υπόλοιπο προσωπικό του σχολείου (εκπαιδευτικοί, μαθητές κτλ) ώστε να διευκολύνουν την ένταξη του μαθητή στην τάξη και στο σχολείο γενικότερα. Η προετοιμασία αυτή μπορεί να περιλαμβάνει διάφορες δραστηριότητες.

Παρακάτω παρατίθενται μερικές ιδέες για δραστηριότητες ευαισθητοποίησης και προετοιμασίας του σχολείου:

Παρουσιάσεις και συζητήσεις για τις ατομικές διαφορές και τα ίσα δικαιώματα των ανθρώπων καθώς και για τις ειδικές ανάγκες κάποιων (π.χ. όσων φορούν γυαλιά, ακουστικά, κτλ) ευαισθητοποιούν τους μαθητές του σχολείου και τους βοηθούν να αντιμετωπίζουν τους κωφούς-βαρήκοους μαθητές ισότιμα και χωρίς διακρίσεις. Μια ενημερωτική καμπάνια για το τι είναι κώφωση και βαρηκοΐα, για τις αλήθειες και τους μύθους γύρω από τους Κωφούς καθώς και για τον τρόπο επικοινωνίας με έναν κωφό-βαρήκοο μαθητή συμβάλλει, επίσης, στην ευαισθητοποίηση των εκπαιδευτικών, των μαθητών και προετοιμάζει το σχολείο να τους υποδεχθεί κατάλληλα.

Η καμπάνια ευαισθητοποίησης για το σχολείο ή την τάξη υποδοχής του Κωφού-βαρήκοου μαθητή μπορεί να περιλαμβάνει:

1. Την παρουσίαση της Χάρτας του Ο.Η.Ε. για τα ανθρώπινα δικαιώματα και συζήτηση ή υλοποίηση σχεδίου εργασίας (project) με θέμα τα δικαιώματα όλων των παιδιών για ισότιμη εκπαίδευση.
2. Παρουσίαση ταινιών με πρωταγωνιστές ή θέματα σχετικά με τα άτομα με ειδικές ανάγκες (π.χ. *Τα παιδιά ενός κατώτερου Θεού*, *Ο άνθρωπος της βροχής*, *Το αριστερό μου πόδι*, κτλ)
3. Παρουσίαση της βιντεοκασέτας της Μονάδας Αγωγής Κωφών του Πανεπιστημίου Πατρών με θέμα, η *Κοινότητα των Κωφών* και με αφορμή την παρουσίαση αυτή συζήτηση για τους Κωφούς-βαρήκοους και τις ιδιαίτερες επικοινωνιακές και πολιτισμικές ανάγκες τους.

* Η λέξη κωφός ή βαρήκοος χρησιμοποιείται με την ίδια έννοια και περιλαμβάνει όλους τους μαθητές με βαρηκοΐες

- Παρόμοιες κασέτες μπορείτε να βρείτε και στις οργανώσεις Κωφών
4. Παρουσίαση ενότητας με θέμα Βαρηκοΐα- Κώφωση- Ακουστικά- Νοηματική Γλώσσα κτλ. Υλικό για το θέμα μπορείτε να αντλήσετε από τον οδηγό αυτό. Μπορείτε επίσης να καλέσετε Κωφούς, από τις οργανώσεις Κωφών και άλλους ειδικούς να παρουσιάσουν διάφορα θέματα.

Μία άσκηση ευαισθητοποίησης για τους μαθητές μπορεί να γίνει με μορφή, παιχνιδιού ρόλων όπως παρακάτω:

Χωρίζουμε τους μαθητές σε ομάδες. Κάθε ομάδα κάθεται σε κύκλο και δίνουμε σε κάθε μαθητή ένα «ρόλο». Ένας μαθητής παίζει το ρόλο του κωφού που επικοινωνεί με νοηματική και οι υπόλοιποι προσπαθούν να τον καταλάβουν. Ένας άλλος σε μια άλλη ομάδα παίζει το ρόλο ενός κωφού που η ομιλία του δεν είναι ευδιάκριτη, δε χρησιμοποιεί νοηματική γλώσσα και προσπαθεί να επικοινωνήσει και ένας άλλος σε μια τρίτη ομάδα παίζει το ρόλο του κωφού που προσπαθεί να καταλάβει τους ακούοντες μαθητές οι οποίοι μιλούν χωρίς φωνή. Στη συνέχεια αφού τα παιδιά παίξουν τους ρόλους τους στις ομάδες τους, συζητούν από την πλευρά των Κωφών ή των ακουόντων για τα προβλήματα που αντιμετώπισαν, πώς αισθάνθηκαν, τι μπορεί να κάνουν για να διευκολύνουν την επικοινωνία κτλ.

Συνεχής Ενημέρωση-Αλλαγή Στάσης και Κοινωνική Ένταξη

Η ενημέρωση των εκπαιδευτικών και των μαθητών του σχολείου για τις δυνατότητες και τις εκπαιδευτικές ανάγκες των κωφών και βαρηκόων μαθητών πρέπει να είναι συνεχής, ώστε να αντιμετωπίζονται οι δυσκολίες και να παρέχεται κοινωνική και ψυχολογική στήριξη στους κωφούς και βαρήκοους μαθητές. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί με τους παρακάτω τρόπους (ενδεικτικά):

- α) Ανάπτυξη κοινών δραστηριοτήτων με ειδικά σχολεία κωφών, ανταλλαγή επισκέψεων, παρακολούθηση παραστάσεων και καθιέρωση εβδομάδας ευαισθητοποίησης του σχολείου γύρω από τις ανάγκες των κωφών μαθητών και την Ελληνική Νοηματική Γλώσσα.
- β) Συναντήσεις κωφών μαθητών με άλλους κωφούς μαθητές από το ίδιο σχολείο ή άλλα σχολεία.
- γ) Επισκέψεις στην κοινότητα των Κωφών, σε σωματεία και συλλόγους και επισκέψεις ενηλίκων Κωφών στο σχολείο.
- δ) Παροχή διερμηνείας Ελληνικής Νοηματικής Γλώσσας σε διάφορες δραστηριότητες του σχολείου.

- ε) Διοργάνωση μαθημάτων Ελληνικής Νοηματικής Γλώσσας για τους κωφούς και ακούοντες μαθητές και τους εκπαιδευτικούς του σχολείου.
- στ) Παρακολούθηση παραστάσεων του Θεάτρου Κωφών Ελλάδας, σχετικών ταινιών, ή εκδηλώσεων των σχολείων κωφών κτλ.

Μ' αυτές τις δραστηριότητες όχι μόνο οι κωφοί και βαρήκοοι μαθητές βοηθιούνται κοινωνικά αλλά και οι εκπαιδευτικοί και οι μαθητές του σχολείου γνωρίζουν την κοινότητα και την κουλτούρα των Κωφών και γίνονται πιο θετικοί απέναντί τους. Οι μαθητές του σχολείου χρειάζεται ακόμα να ενθαρρύνονται, ώστε να προσεγγίζουν τον κωφό και βαρήκοο μαθητή και να μην τον απομονώνουν στην τάξη και στα διαλείμματα.

Τέλος, θα πρέπει να ενημερώνεται ατομικά ο κωφός – βαρήκοος μαθητής για τις δραστηριότητες του σχολείου και να ενθαρρύνεται να συμμετέχει σε δραστηριότητες και να αναλαμβάνει ρόλους που μπορεί να διεκπεραιώσει με επιτυχία (αθλητικές εκδηλώσεις, θεατρικούς ρόλους κτλ.).

Οι Επικοινωνιακές Ανάγκες των Κωφών και Βαρηκών Μαθητών

Η ενημέρωση για τις δυνατότητες και τις επικοινωνιακές ανάγκες των κωφών και βαρηκών μαθητών θα βοηθήσει τους εκπαιδευτικούς και τους μαθητές, ώστε να αναπτυχθούν οι μεταξύ τους σχέσεις και να υπάρξει πραγματική επικοινωνία στην τάξη και στο σχολείο. Οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει να είναι ευαισθητοποιημένοι και να δείχνουν βαθιά κατανόηση για τις ιδιαιτερότητες του κωφού και βαρήκοου μαθητή, χωρίς όμως να είναι προστατευτικοί και να μειώνουν την αξιοπρέπειά του. Ακόμα μπορούν να δώσουν οδηγίες στους μαθητές του σχολείου και στην τάξη του κωφού μαθητή για το πώς μπορεί να επικοινωνούν με τον κωφό και βαρήκοο συμμαθητή τους. Τις οδηγίες αυτές επίσης, μπορούν να τις τυπώσουν σε χαρτί και να τις μοιράσουν στο σχολείο. Για παράδειγμα μπορούν να επισημάνουν ότι *όταν μιλούν με τον κωφό / βαρήκοο συμμαθητή τους*, θα πρέπει:

- α) να στέκονται ή να κάθονται σε κοντινή απόσταση.
- β) να κοιτάζουν τον κωφό συμμαθητή τους οποτεδήποτε μιλούν.
- γ) να υπάρχει φως στο πρόσωπο του ομιλητή.
- δ) να μη στέκονται μπροστά από το παράθυρο καθώς μιλούν, γιατί γίνεται σκοτεινό το πρόσωπό τους.
- ε) να μην κουνιούνται όταν μιλούν.
- στ) να μην καλύπτουν το στόμα τους με τα χέρια τους, να μην τρώνε όταν μιλούν, να μη μασούν τσίχλα.
- ζ) να μιλούν αργά και καθαρά χρησιμοποιώντας μικρές προτάσεις.
- η) να μη μουρμουρίζουν, να μη μιλούν πολύ σιγά και να μη φωνάζουν.
- θ) όταν αλλάζουν θέμα να ενημερώνουν προηγουμένως τον κωφό και βαρήκοο συμμαθητή τους.

- ι) να φροντίζουν να υπάρχει ησυχία στο χώρο επικοινωνίας.
 ια) να μάθουν μερικά νοήματα.

Τροποποίηση Φυσικού Περιβάλλοντος Τάξης

Οι εκπαιδευτικοί, μπορούν να τροποποιήσουν το περιβάλλον της τάξης ώστε να διευκολύνουν τον κωφό / βαρήκοο μαθητή αλλά και τους ίδιους κατά τη διδασκαλία. Για παράδειγμα, η διάταξη των θρανίων σε ημικύκλιο διευκολύνει τον κωφό και βαρήκοο μαθητή να έχει οπτική επαφή με όλους τους συμμαθητές του και με τον εκπαιδευτικό. Σε περίπτωση που η διάταξη των θρανίων δε μπορεί να αλλάξει και η τάξη έχει την παραδοσιακή μορφή, τότε ο μαθητής θα πρέπει να κάθεται κοντά στο δάσκαλο (στο δεύτερο θρανίο κατά προτίμηση) και σε σημείο που να μπορεί εύκολα να γυρίζει την πλάτη του, ώστε να παρακολουθεί τους άλλους μαθητές, όταν μιλούν (μια περιστρεφόμενη καρέκλα για το μαθητή διευκολύνει πολύ).

Επίσης ο εκπαιδευτικός θα πρέπει να γνωρίζει ότι για να μπορεί ο κωφός / βαρήκοος μαθητής να παρακολουθεί το μάθημα χωρίς δυσκολία στην τάξη θα πρέπει να κάθεται σε σημείο ώστε να:

- α) έχει το φως πίσω του, γιατί είναι δύσκολο να διαβάσει τα χείλη ή να παρακολουθήσει κάτι, όταν κοιτάζει προς το φως.
- β) έχει το καλύτερο ως προς την ακοή αυτί προς την πλευρά που στέκεται ο δάσκαλος και όχι προς τον τοίχο.
- γ) κάθεται με κάποιο συμμαθητή του, ο οποίος μπορεί να τον βοηθήσει κατά τη διάρκεια του μαθήματος, να του δείξει σε ποιο σημείο του βιβλίου βρίσκονται, ποιές ασκήσεις έχουν, να του κρατάει σημειώσεις κτλ.

Τέλος, ο εκπαιδευτικός θα πρέπει όταν μιλάει να στέκεται όσο το δυνατόν πιο κοντά στον κωφό-βαρήκοο μαθητή (0,5-1,5 μέτρο) και το πρόσωπό του να φωτίζεται αρκετά. Έτσι μόνο θα μπορεί ο μαθητής να τον παρακολουθεί στα χείλη.

Περιορισμός των Θορύβων στην Τάξη

Το κυριότερο πρόβλημα που αντιμετωπίζουν στο σχολείο οι κωφοί και βαρήκοοι μαθητές (που φορούν ακουστικά βαρηκοϊας) είναι ο θόρυβος. Για το λόγο αυτό καλό θα ήταν να γίνουν κάποιες προσαρμογές στο χώρο της τάξης και του σχολείου, για να μειωθούν οι θόρυβοι και να βελτιωθεί η ακουστική των τάξεων.

Γενικά η θέση του κωφού-βαρήκοου μαθητή θα πρέπει να είναι μακριά από πηγές θορύβου (π.χ. κίνηση στο δρόμο, θόρυβος προερχόμενος από γήπεδα, αίθουσες μουσικής, αυλή του σχολείου, κτλ). Ο δάσκαλος θα πρέπει να κλείνει τα παράθυρα και τις πόρτες κατά την ώρα της διδα-

σκαλίας. Ακόμα θα πρέπει να προσέχει ώστε να μην υπάρχει πολύς θόρυβος στην τάξη από τις ομιλίες των μαθητών και τις μετακινήσεις των καρεκλών και των θρανίων.

Οι τάξεις με χαμηλό ταβάνι, η τοποθέτηση ηχομονωτικού υλικού (π.χ. φελιζόλ) στους τοίχους ακόμα και οι πίνακες ανακοινώσεων, οι μοκέτες ή τα χαλιά στο δάπεδο και οι χοντρές κουρτίνες στα παράθυρα δημιουργούν κατάλληλο ηχομονωτικό περιβάλλον για τους κωφούς και βαρήκοους μαθητές. Επίσης η τοποθέτηση κάτω από τις καρέκλες και τα τραπέζια ειδικών υλικών (ελαστικά ή πλαστικά αυτοκόλλητα), μειώνουν το θόρυβο και βελτιώνουν την ακουστική στην τάξη. Γενικά η τάξη που έχει κωφούς- βαρήκοους μαθητές θα πρέπει να βρίσκεται στο πιο ήσυχο μέρος του σχολείου.

Επικοινωνία με τον Κωφό-Βαρήκοο Μαθητή μέσα στην Τάξη

Για να εξασφαλισθεί επιτυχής επικοινωνία στην τάξη σε ατομική ή ομαδική βάση, ο εκπαιδευτικός καλό είναι να ακολουθήσει τις παρακάτω υποδείξεις:

- Πριν αρχίσουμε να μιλάμε τραβάμε την προσοχή του μαθητή με ένα απαλό άγγιγμα ή με ένα νόημα και κρατάμε συνεχώς οπτική επαφή μαζί του. Συχνά φροντίζουμε να βεβαιωνόμαστε ότι ο κωφός μαθητής μας παρακολουθεί
- Μιλάμε φυσικά και καθαρά. Ο μαθητής πρέπει να βλέπει το πρόσωπό μας. Όταν μιλάμε, δε γυρίζουμε το πρόσωπό μας και δεν καλύπτουμε το στόμα μας (το μουστάκι, το μύσημα κτλ εμποδίζουν το παιδί να βλέπει το στόμα).
- Διευκολύνουμε τη χειλεανάγνωση όταν το πρόσωπό μας φωτίζεται. Όταν μιλάμε στεκόμαστε μπροστά σε παράθυρο ή σε κάποια φωτεινή πηγή. Ανάβουμε το φως της τάξης όταν είναι σκοτεινά.
- Χρησιμοποιούμε χειρονομίες και εκφράσεις προσώπου, για να διευκολύνουμε την επικοινωνία.
- Ελέγχουμε την κατανόηση των οδηγιών που δίνουμε ή του περιεχομένου του μαθήματος με ανοιχτές ερωτήσεις στο μαθητή (π.χ. πες μου τι έκανε ο σκύλος κτλ). Αυτό αποτρέπει το μαθητή από να κουνάει απλώς το κεφάλι του και να απαντάει με ένα «ναι» ή «όχι», πράγμα που δε βοηθάει το δάσκαλο να αξιολογήσει τι ακριβώς έχει καταλάβει ο μαθητής.
- Επαναλαμβάνουμε κάτι που δεν κατάλαβε ο μαθητής με διαφορετικές λέξεις και φράσεις και όχι με τον ίδιο τρόπο. Χρησιμοποιούμε και γραπτό λόγο αν χρειαστεί.
- Δίνουμε στο μαθητή ένα σχέδιο του προγράμματος των εργασιών της ημέρας και σιγουρευόμαστε ότι γνωρίζει τι εργασία έχει για το σπίτι. Δείχνουμε στο μαθητή ποιος μιλάει κάθε φορά ώστε να τον πα-

ρακολουθεί. Θυμίζουμε στους μαθητές να κοιτάζουν των κωφό μαθητή όταν μιλάνε.

- Γνωστοποιούμε από την αρχή το θέμα συζήτησης, επαναλαμβάνουμε τις ερωτήσεις και τις απαντήσεις των άλλων μαθητών και συνοψίζουμε τη συζήτηση.
- Φροντίζουμε ώστε να μιλά ένας κάθε φορά στη τάξη και όχι όλοι μαζί ταυτόχρονα.
- Δίνουμε το νέο λεξιλόγιο εκ των προτέρων (ή το γράφουμε στον πίνακα ή σε κάποιο χαρτί) και μετά παρουσιάζουμε το μάθημα.
- Δε μιλάμε, καθώς περιφερόμαστε στην τάξη ή όταν γράφουμε στον πίνακα
- Το διαφανοσκόπιο είναι πολύ χρήσιμο και αποτελεσματικό εποπτικό μέσο. Οι φωτοτυπίες, η ανάγνωση από πίνακες και διαγράμματα επίσης βοηθούν.
- Επαναλαμβάνουμε κάθε ανακοίνωση που γίνεται μέσα στην τάξη.
- Γράφουμε οδηγίες ή πληροφορίες στον πίνακα, όπως π.χ. λεξιλόγιο, ανακοινώσεις, το σχέδιο μαθήματος, λέξεις-κλειδιά ή βοηθητικές φράσεις για να διευκολύνουμε την επικοινωνία
- Φροντίζουμε ο κωφός / βαρήκοος μαθητής να συμμετέχει ενεργά στο μάθημα.
- Αναθέτουμε σε ένα μαθητή να κρατάει σημειώσεις και για τον κωφό μαθητή, καθώς αυτό βοηθά τον κωφό και βαρήκοο μαθητή να παρακολουθήσει τη συζήτηση, γιατί δεν μπορεί να γράφει και να κοιτάζει ταυτόχρονα τον ομιλητή.
- Όταν στην τάξη γίνεται ανάγνωση δυνατά, ο κωφός / βαρήκοος μαθητής διαβάζει σιωπηλά.
- Όταν θέλουμε να δείξουμε βίντεο στην τάξη το οποίο δεν έχει υπότιτλους δίνουμε στον κωφό / βαρήκοο μαθητή μια περίληψη με το θέμα ώστε να μπορέσει να το παρακολουθήσει.

Υιοθέτηση Ευέλικτων Στρατηγικών Διδασκαλίας για την Ανάγνωση

Οι κωφοί-βαρήκοοι μαθητές έχουν πολλές φορές δυσκολίες στην κατανόηση λεξιλογίου, ιδιαίτερα όταν αυτό είναι άγνωστο. Η δυσκολία αυτή τους δημιουργεί προβλήματα στην ανάγνωση. Οι παρακάτω στρατηγικές διευκολύνουν τους κωφούς-βαρήκοους μαθητές ώστε να κατανοούν διάφορα κείμενα και να συμμετέχουν στο μάθημα όπως και οι υπόλοιποι συμμαθητές τους.

- Εξηγούμε τη σημασία των καινούργιων λέξεων που παρουσιάζουμε στην τάξη.
- Χρησιμοποιούμε εικόνες που τυχόν υπάρχουν στο κείμενο για να δι-

ευκολύνουμε την κατανόηση. Γενικά χρησιμοποιούμε αρκετό εποπτικό υλικό.

- Δημιουργούμε με τους μαθητές ατομικά λεξικά με τις άγνωστες λέξεις που συναντούν και με τον ορισμό τους. Τους παροτρύνουμε να χρησιμοποιούν τα λεξικά τους όταν γράφουν κάποιο νέο κείμενο, πχ έκθεση.
- Διδάσκουμε τους μαθητές γνωστικές και γλωσσικές στρατηγικές που θα τους βοηθήσουν να κατανοήσουν ένα κείμενο (προβλέψεις, συγκρίσεις, αντιθέσεις, αλληλουχίες, αναφορές κ.τ.λ.)
- Προετοιμάζουμε τους μαθητές πριν την ανάγνωση μιας ιστορίας ή άλλου κειμένου δουλεύοντας το λεξιλόγιο και τις κεντρικές έννοιες σε προηγούμενα μαθήματα.
- Όταν διαβάζουμε από τον πίνακα ή από βιβλίο δίνουμε λίγο περισσότερο χρόνο στον κωφό / βαρήκοο μαθητή ώστε να ολοκληρώσει την ανάγνωση πριν αρχίσουν οι ερωτήσεις.
- Με τη βοήθεια των παιδιών της τάξης φτιάχνουμε περίληψη στον πίνακα με τα βασικά σημεία της ιστορίας που διαβάσαμε.
- Παρέχουμε ευκαιρίες στους μαθητές να μελετήσουν ένα θέμα μέσα από διαφορετικές πηγές και υλικό. Τους παροτρύνουμε να ψάξουν περισσότερο στη βιβλιοθήκη, σε άλλα βιβλία, εγκυκλοπαίδειες, σε ηλεκτρονικές διευθύνσεις κτλ.
- Δίνουμε στο παιδί βιβλία σχετικά με το θέμα του μαθήματος, ώστε να μπορέσει στο σπίτι με τη βοήθεια των γονιών του να κάνει επαναλήψεις.
- Δραματοποιούμε ιστορίες στην τάξη.

Συνεργασία Σχολείου και Οικογένειας

Η ανάπτυξη και η υλοποίηση ενός επιτυχημένου εκπαιδευτικού προγράμματος για τη στήριξη των κωφών και βαρηκόων μαθητών απαιτεί τη συνεργασία του σχολείου με την οικογένεια. Οι εκπαιδευτικοί παίζουν σημαντικό ρόλο στην ακαδημαϊκή πρόοδο, την αυτοεκτίμηση και στην κοινωνική ένταξη των κωφών και βαρηκόων μαθητών. Καθοριστικός είναι και ο ρόλος των γονιών, οι οποίοι θα πρέπει να είναι ενήμεροι για τους εκπαιδευτικούς στόχους και να εμπλέκονται στην εκπαιδευτική διαδικασία.

Ειδικότερα για την επιτυχή ένταξη ενός κωφού/ βαρήκοου παιδιού σε ένα κοινό σχολείο απαιτείται συλλογική προσπάθεια από συγκεκριμένη ομάδα. Μέλη μιας τέτοιας ομάδας είναι συνήθως οι γονείς, ο δάσκαλος της τάξης και οι εκπαιδευτικοί του σχολείου που εμπλέκονται στη διαδικασία μάθησης του μαθητή (γυμναστής, καθηγητές, διευθυντής κτλ.). Στην ομάδα αυτή μπορούν, επίσης, να συμμετέχουν ο εκπαιδευτικός του ΚΔΑΥ, ο λογοθεραπευτής (αν υπάρχει) και ο αρμόδιος σύμβουλος.

Η συχνή ενημέρωση όλων των μελών σχετικά με την πρόοδο του μαθητή είναι απαραίτητη. Επίσης είναι πολύ σημαντικό να υπάρχει σαφής καθορισμός και καταγραφή των ευθυνών των ατόμων που εμπλέκονται στην ομάδα, καθώς και καταγραφή της προόδου του μαθητή. Αυτό, φυσικά, προϋποθέτει μια αρχική αξιολόγηση των δυνατοτήτων και αναγκών του μαθητή. Με βάση την αξιολόγηση αυτή θα πρέπει να καταρτίζεται το εξατομικευμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα (ΕΕΠ) για όλα τα μαθήματα. Η κατάρτιση του ΕΕΠ μπορεί να γίνεται σε συνεργασία με το αρμόδιο ΚΔΑΥ και τους συμμετέχοντες στην ομάδα στήριξης του μαθητή στο σχολείο. Η εκπαίδευση των μαθητών με ειδικές ανάγκες βάση εξατομικευμένων εκπαιδευτικών προγραμμάτων (ΕΕΠ) προβλέπεται από το νόμο 2817/2000.

Την ευθύνη για την υλοποίηση του εξατομικευμένου εκπαιδευτικού προγράμματος του μαθητή, την έχει ο εκπαιδευτικός ή οι εκπαιδευτικοί της τάξης του μαθητή, οι οποίοι συνεπικουρούνται στην προσπάθειά τους αυτή, από τους γονείς του μαθητή, τον εκπαιδευτικό του ΚΔΑΥ ή και άλλους ειδικούς όπου απαιτείται. Όταν υπάρχει μαθητής ενταγμένος σε τμήμα ένταξης, την ευθύνη της υλοποίησης του ΕΕΠ του μαθητή την έχει ο εκπαιδευτικός της ένταξης μαζί με τον εκπαιδευτικό της τάξης του μαθητή. Για την αξιολόγηση του μαθητή και τη σύνταξη του ΕΕΠ οι εκπαιδευτικοί που έχουν στην τάξη τους κωφό ή βαρήκοο μαθητή θα πρέπει να απευθύνονται, στην αρχή τουλάχιστον, στο οικείο ΚΔΑΥ. Ιδιαίτερα θα πρέπει να ενημερωθούν για τα πιο κάτω που αφορούν στο παιδί με πρόβλημα ακοής: για τις *ακουστικές δυνατότητες* του παιδιού, για τη *γλωσσική ανάπτυξη στον προφορικό και γραπτό λόγο*, για τις *ικανότητές του στη χειλεανάγνωση*, για τις *ακαδημαϊκές δυνατότητες και αδυναμίες* του, για τη *συναισθηματική του κατάσταση*, για την *οικογενειακή στήριξη* και για κάθε άλλη ιδιαιτερότητα αν υπάρχει. Με βάση τα στοιχεία αυτά θα συνταχθεί και το ΕΕΠ.

Οι γονείς θα πρέπει να ενημερώνονται τακτικά για την πρόοδο του παιδιού τους. Μια καλή ιδέα για συχνή επικοινωνία οικογένειας σχολείου είναι η καθιέρωση ενός «*τετραδίου επικοινωνίας*» στο οποίο ο εκπαιδευτικός μπορεί να σημειώνει πληροφορίες σχετικά με την πρόοδο και τις δραστηριότητες του παιδιού στο σχολείο. Το ίδιο μπορεί να κάνουν και οι γονείς, ώστε να κρατούν ενήμερο τον εκπαιδευτικό για το τι γίνεται στο σπίτι μέσα από το «*τετράδιο επικοινωνίας*». Επίσης απαραίτητο είναι τα μέλη της ομάδας ή ο εκπαιδευτικός της τάξης να συναντιούνται περιοδικά με τους γονείς ώστε να υπάρχει συχνή αλληλοενημέρωση και συντονισμός ενεργειών για την επίτευξη των στόχων που έχουν τεθεί στο εξατομικευμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα του μαθητή.

Οπτικά Βοηθήματα και Άλλες Στρατηγικές Διδασκαλίας

Οπτικά βοηθήματα

Το παιδί με ακουστική απώλεια χρειάζεται οπτικά βοηθήματα «κλειδιά», για να παρακολουθήσει αυτά που λέγονται στην τάξη. Γενικότερα συνίσταται η εποπτικοποίηση της εργασίας. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί με τη χρήση διαγραμμάτων, χαρτών, εικόνων, βίντεο, κομπιούτερ κτλ, όπως τονίστηκε παραπάνω. Τα παιδιά μπορούν να βοηθηθούν σε μεγάλο βαθμό από τη χρήση του πίνακα όπου μπορούν να γραφτούν οι λέξεις-κλειδιά, κύρια σημεία, ερωτήσεις και καινούργιες λέξεις. Ωστόσο όπως τονίστηκε παραπάνω, όταν χρησιμοποιούνται αυτά, πρέπει να προσέχει ο εκπαιδευτικός ώστε να δίνεται ο απαραίτητος χρόνος στα κωφά παιδιά για να διαβάσουν ή να γράψουν πριν αρχίσει να μιλάει ξανά. Ιδιαίτερη προσοχή χρειάζεται ώστε ο εκπαιδευτικός να *μη γράφει και μιλάει την ίδια ώρα*.

Η χρήση διαφανειών όπως τονίστηκε είναι πολύ χρήσιμη, καθώς το παιδί με ακουστική απώλεια μπορεί να δει και το πρόσωπο του εκπαιδευτικού και το κείμενο. Ωστόσο, προσοχή χρειάζεται ώστε να μη χρησιμοποιούνται επιδασκόπια που κάνουν θόρυβο και που μπορεί να αυξήσουν το θόρυβο της τάξης.

Άλλες διδακτικές στρατηγικές

- *Συμμετοχή:* Ο εκπαιδευτικός πρέπει να ενθαρρύνει το παιδί να υποβάλλει ερωτήσεις και να δίνει απαντήσεις. Πρέπει να αναμένει την ίδια εργασία και συμπεριφορά όπως με όλα τα παιδιά.
- *Παρουσίαση:* Ο εκπαιδευτικός πρέπει να ενημερώνει το παιδί με ακουστική απώλεια για το θέμα της ημέρας ή για την αλλαγή του θέματος είτε ανακοινώνοντάς το, είτε γράφοντας τον τίτλο στον πίνακα. Ο εκπαιδευτικός πρέπει να ακολουθεί μια λογική δομή στο μάθημά του ώστε να κάνει τη χειλεανάγνωση πιο εύκολη. Ο εκπαιδευτικός πρέπει να κάνει παύσεις για να βεβαιώνεται ότι το παιδί με ακουστική απώλεια δε χειλεαναγνώσκει για πολλή ώρα. Μ' αυτόν τον τρόπο θα είναι σίγουρος ακόμα ότι το παιδί δε χάνει σημαντικές πληροφορίες εξαιτίας του θορύβου που προκαλεί το άνοιγμα των βιβλίων ή το φυλλομέτρημα των χαρτιών. Πρέπει να γίνεται χρήση της συνεργατικής μεθόδου διδασκαλίας (σε ομάδες) ή και του παιχνιδιού ρόλων. Πρέπει να γίνεται σύνδεση της παλιάς γνώσης με την καινούργια γνώση. Ο εκπαιδευτικός πρέπει να επαναλαμβάνει τις πληροφορίες που είναι σημαντικές για το κωφό παιδί, αλλά και να κάνει ανακεφαλαίωση. Πρέπει να χρησιμοποιεί απλές συντακτικά προτάσεις ή φράσεις και όχι μεμονωμένες λέξεις. Σε μερικές περιπτώσεις πρέπει να διατυπώνει σε πιο απλή μορφή κάποιες ερωτήσεις ώστε να είναι κατανοητές στο παιδί με πρόβλημα ακοής. Για παράδειγμα «Τα

τρία πρόσωπα στο απόσπασμα, παρά τις εξωτερικές τους διαφορές παρουσιάζουν ορισμένες ψυχικές ομοιότητες, όπως είναι η ανυποχώρητη βούλησή τους. Να επισημάνετε αυτές τις ομοιότητες στο κείμενο.»
 Αλλαγή στη διατύπωση της ερώτησης: Τα τρία πρόσωπα (Δαμιανός, γερο Φραντζής και Παπασίδερος) στο κείμενό μας «Θέλω γράμματα» εξωτερικά διαφέρουν. Ωστόσο και οι τρεις επιμένουν πολύ σ' αυτά που πιστεύουν. Πού φαίνεται αυτό στο κείμενό μας;»

- *Φυλλάδια - Φωτοτυπίες:* Τα φυλλάδια - φωτοτυπίες είναι άκρως απαραίτητα για τα παιδιά με ακουστική απώλεια. Καλογραμμένα φυλλάδια πρέπει να δίνονται στα παιδιά με ακουστική απώλεια εκ των προτέρων έτσι ώστε να προετοιμαστούν για το μάθημά τους. Αν αυτό δεν είναι δυνατόν, τότε φωτοτυπίες ή σημειώσεις πρέπει να δίνονται από τους εκπαιδευτικούς μετά το μάθημα.
- *Αξιολόγηση:* Όσον αφορά στην αξιολόγηση, καλό είναι να χρησιμοποιούνται ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής, σωστού/ λάθους, ερωτήσεις του τύπου ποιο δεν ταιριάζει, ερωτήσεις ανοικτού τύπου με απλή γλώσσα, καθώς και ασκήσεις «συμπληρώστε τα κενά» και «αντιστοιχίστε».
- *Διάφορα:* Ο εκπαιδευτικός πρέπει να βεβαιώνεται ότι το παιδί γνωρίζει το καθημερινό του πρόγραμμα, καθώς και ποια εργασία έχει για το σπίτι. Πρέπει ακόμα να ζητάει τη συμμετοχή του παιδιού στο μάθημα με απλές προτάσεις και να βεβαιώνεται ότι το παιδί φοράει το ατομικό ακουστικό του ή το FM σύστημα και ο δάσκαλος τον πομπό. Καλό είναι τέλος, ο εκπαιδευτικός να ενθαρρύνει τις προσπάθειες του παιδιού και να αναγνωρίζει την εργασία του.

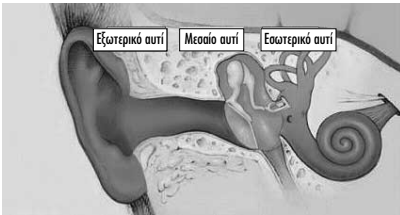

ΑΚΟΗ - ΚΩΦΩΣΗ

Η ακοή συνδέει τον άνθρωπο με το περιβάλλον. Ο άνθρωπος πριν από τη γέννησή του, όταν κυοφορείται στην κοιλιά της μητέρας του, γίνεται δέκτης ακουστικών ερεθισμάτων. Το αισθητήριο όργανο της ακοής παίρνει ανατομικά την τελική του μορφή μέχρι την 20η εβδομάδα της εγκυμοσύνης.

Το αυτί ανατομικά χωρίζεται σε τρία μέρη: (σχεδ. 1)

- α. στο εξωτερικό αυτί
- β. στο μεσαίο αυτί και
- γ. στο εσωτερικό αυτί

Σχεδιάγραμμα 1

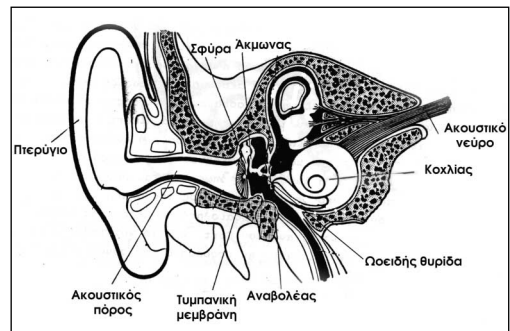
Τα τρία αυτά μέρη είναι πολύ ουσιαστικά για τη διαδικασία της ακοής. Ο ήχος που παράγεται από κάποια πηγή (π.χ. το κουδούνι της πόρτας, ο ήχος του βιολιού, η ανθρώπινη φωνή) προκαλεί αντανάκλαση του αέρα με συγκεκριμένο τρόπο.

Το αυτί είναι σχεδιασμένο να συγκεντρώνει τους ήχους από τον αέρα και να μεταδίδει τις

πληροφορίες αυτές στον εγκέφαλο, όπου μπορούν να ερμηνευτούν και να υπάρξει ανταπόκριση, όπου απαιτείται.

Στο εξωτερικό αυτί βρίσκεται το πτερύγιο, ο ακουστικός πόρος και η τυμπανική μεμβράνη, η οποία τίθεται σε παλμική κίνηση από τα ακουστικά ερεθίσματα.

Με τη σειρά της θέτει σε λειτουργία τα τρία οστά του μεσαίου αυτιού, τη σφήρα, τον άκμονα και τον αναβολέα. Ο αναβολέας είναι ενωμένος με την ωοειδή θυρίδα και μεταφέρει στο εσωτερικό αυτί την παραπάνω μηχανική ενέργεια που παράγεται στο εσωτερικό αυτί.

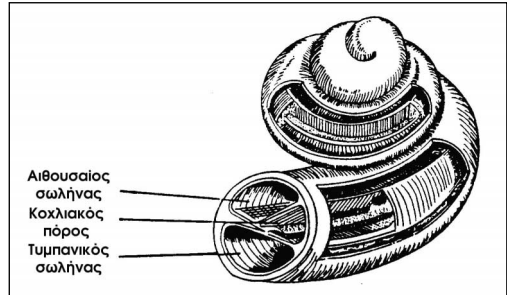

Σχεδιάγραμμα 2

Σ' αντίθεση με τα άλλα δύο μέρη του

ακουστικού μηχανισμού που είναι γεμάτα αέρα, το εσωτερικό αυτί αποτελείται από δύο σωλήνες τον αιθουσαίο και τον τυμπανικό σωλήνα, οι οποίοι είναι γεμάτοι υγρό διαφορετικής χημικής σύστασης. Μεταξύ των δύο σωλήνων βρίσκεται η βασική μεμβράνη και πάνω σ' αυτή το όργανο του Corti, που αποτελείται από ομάδες τριχωτών κυττάρων. (σχεδ. 3)

Οι ομάδες τριχωτών κυττάρων ενεργοποιούνται σε καθορισμένη συχνότητα, ανάλογα με το πού βρίσκονται. Δηλαδή, τα τριχωτά κύτταρα που βρίσκονται στην αρχή του κοχλίου ενεργοποιούνται στις ψηλές συχνότητες, ενώ εκείνα που βρίσκονται στο τέλος του κοχλίου ενεργοποιούνται στις χαμηλές συχνότητες. Με τη σειρά τους τα τριχωτά κύτταρα μεταδίδουν αυτά τα ερεθίσματα υπό μορφή ηλεκτρικής ενέργειας στο ακουστικό νεύρο που με τη σειρά του τα μεταφέρει στον εγκέφαλο ο οποίος έχει την ικανότητα να αποκωδικοποιεί τα μηνύματα.

Σχεδιάγραμμα 3

Σε μια φυσιολογική λειτουργία του ακουστικού μηχανισμού τα ακουστικά ερεθίσματα φτάνουν στον εγκέφαλο και αποκωδικοποιούνται σε μηνύματα χωρίς κανένα πρόβλημα. Στις περιπτώσεις όμως που υπάρχει βλάβη έστω και σ' ένα από τα μέρη του ακουστικού μηχανισμού, τότε οι ακουστικές δυνατότητες του ατόμου περιορίζονται σε μικρό ή μεγάλο βαθμό.

Η ακουστική απώλεια μπορεί να επηρεάσει τη γλωσσική, κοινωνική και συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών – ειδικά την ανάπτυξη της γραφής και της ανάγνωσης. Επίσης η ακουστική απώλεια μπορεί να επηρεάσει την ανάπτυξη της ομιλίας, όταν είναι τόσο μεγάλη ώστε να εμποδίζει το παιδί να ακούει την ομιλία που χρησιμοποιούν οι άλλοι ή όταν προσλαμβάνει την ομιλία μερικώς με παραμόρφωση.

Η ακουστική απώλεια μπορεί να είναι *μονόπλευρη* ή *αμφίπλευρη*, μπορεί να οφείλεται σε *προγεννητικά* (π.χ. κληρονομικότητα), *περιγεννητικά* (π.χ. δύσκολος τοκετός) ή *μεταγεννητικά αίτια* (π.χ. ατυχήματα). Η ακουστική απώλεια μπορεί να είναι *ελαφριά*, *μέτρια*, *σοβαρή*, *πολύ σοβαρή*, μπορεί να είναι *τύπου αγωγιμότητας* ή *νευροαισθητήρια* ή *μικτή*.

Βαθμοί και Τύποι Ακουστικής Απώλειας

Βαθμοί Ακουστικής Απώλειας

Το φυσιολογικό αυτί δεν ανταποκρίνεται με την ίδια ευαισθησία σ' όλες τις συχνότητες. Οι πιο χρήσιμες για την ομιλία συχνότητες είναι ανάμεσα στα 500 Hz και 4000 Hz. Τις συχνότητες αυτές το φυσιολογικό αυτί αρχίζει να τις ακούει σε ένταση από 0 έως 19-20 decibels. Το κατώφλι δηλαδή της ακουστότητας ενός φυσιολογικού αυτιού κυμαίνεται από 0-19 dB. Όταν κάποιος χρειάζεται μεγαλύτερη ένταση για να αρχίσει να ακούει

διάφορους ήχους έχει ακουστική απώλεια. Εδώ πρέπει να σημειώσουμε ότι η ακουστική απώλεια δεν μετριέται με ποσοστά αλλά με decibels (dB).

Υπάρχουν περιπτώσεις που άτομα παρουσιάζουν ακουστική απώλεια αλλά είναι τόσο μικρή ώστε να μην το αντιλαμβάνονται. Μερικοί όμως έχουν τέτοια ακουστική απώλεια, που δεν μπορούν να διακρίνουν την ανθρώπινη ομιλία ακόμα και με τη χρήση των ακουστικών. Μεταξύ της φυσιολογικής ακοής και της πολύ σοβαρής ακουστικής απώλειας υπάρχουν οι πιο κάτω διακυμάνσεις.

μέχρι 19 dB HL	Φυσιολογική ακοή
20-39 dB HL (Hearing Loss)	Ελαφριά ακουστική απώλεια Μπορεί να ακούει την ομιλία, όταν η απόσταση από τον ομιλητή είναι μικρή. Δυσκολεύεται ν' ακούσει όταν έχει θόρυβο
40-69 dB HL	Μέτρια ακουστική απώλεια Δυσκολεύεται να κατανοεί τη φυσιολογική ομιλία. Μπορεί ν' ακούσει τη δυνατή φωνή.
70-94 dB HL	Σοβαρή ακουστική απώλεια Αναγνωρίζει θορύβους στο περιβάλλον. Γνωρίζει ότι κάποιος μιλά, αλλά δεν καταλαβαίνει τι λέει.
95+ dB HL	Πολύ σοβαρή ακουστική απώλεια Περιορισμένη και συνήθως παραμορφωμένη αντίληψη της ομιλίας ακόμα και με ακουστικά.

Τύποι Ακουστικής Απώλειας

Η ακουστική απώλεια μπορεί να είναι ακουστική απώλεια τύπου αγωγιμότητας, νευροαισθητήρια ή μικτή.

Ακουστική απώλεια τύπου αγωγιμότητας

Η ακουστική απώλεια τύπου αγωγιμότητας παρατηρείται σε περιπτώσεις που η βλάβη εντοπίζεται στο εξωτερικό ή μεσαίο αυτί. Οποιαδήποτε απόφραξη ή δυσμορφία στο εξωτερικό ή μεσαίο αυτί (π.χ ωτίτιδες) εμπο-

δίζει τη μετάβαση του ήχου από το περιβάλλον στο εξωτερικό και μεσαίο αυτί με αποτέλεσμα ο ήχος να φτάνει στο εσωτερικό αυτί αρκετά εξασθενημένος. Η ακουστική απώλεια αυτού του τύπου ονομάζεται *απώλεια αγωγιμότητας* και δεν υπερβαίνει τα 65 dB HL.

Οι συνέπειες αυτού του τύπου ακουστικής απώλειας είναι η απώλεια της έντασης του ήχου και όχι της διάκρισης των συχνοτήτων. Η ακουστική απώλεια τύπου αγωγιμότητας μπορεί να οφείλεται σε συγγενείς ανωμαλίες της διάπλασης του περυγίου του αυτιού ή σε απόφραξη του ακουστικού πόρου. Συγγενείς ανωμαλίες όπως διάφορα σύνδρομα μπορούν σπάνια να είναι αίτιο διαταραχών της διάπλασης των οστών του μεσαίου αυτιού. Ωστόσο οι πιο συχνές αιτίες ακουστικής απώλειας *τύπου αγωγιμότητας* είναι οι καταρροϊκές παθήσεις της ευσταχιακής σάλπιγγας και του μεσαίου αυτιού, που οφείλονται τις περισσότερες φορές σε φλεγμονές του ρινοφάρυγγα ή των αδενοειδών εκβλαστήσεων.

Πολλές φορές υγρό – που έχει γλοιώδη ή βλενώδη υφή - συγκεντρώνεται στο μεσαίο αυτί (πίσω από την τυμπανική μεμβράνη) και εμποδίζει την κίνηση των οσταρίων. Με την κατάλληλη φαρμακευτική θεραπεία αντιμετωπίζεται το 60% των περιπτώσεων. Σε περιπτώσεις που το υγρό του μεσαίου αυτιού είναι ιξώδες και βλενώδες και δεν μπορεί να διοχετευτεί από την ευσταχιακή σάλπιγγα, είναι απαραίτητο να γίνει τυμπανοτομή και αναρρόφηση του εκκρίματος. Είναι απαραίτητη σε τέτοιες περιπτώσεις η τοποθέτηση ενός σωληνίσκου αερισμού (grommet), προκειμένου να αποκατασταθεί ο καλός αερισμός στο μεσαίο αυτί.

Σε περιπτώσεις εκκριτικής ωτίτιδας συνδυάζεται η τοποθέτηση σωληνίσκων αερισμού με αδενотоμή ή αντιαλλεργική αγωγή.

Σε περιπτώσεις που η αιτία της βαρηκοΐας αγωγιμότητας είναι η χρόνια μέση πυώδης ωτίτιδα είναι απαραίτητη η μαστοειδεκτομή και τυμπανοπλαστική, ανάλογα με την κατάσταση του μεσαίου αυτιού.

Η ακουστική απώλεια αυτού του τύπου αυξομειώνεται, δηλαδή αλλάζει από μέρα σε μέρα. Τα παιδιά με ακουστική απώλεια τύπου αγωγιμότητας προσλαμβάνουν τον ήχο σε χαμηλότερη ένταση. Δηλαδή ακούγεται ο ήχος της τηλεόρασης για παράδειγμα όπως αν τη βάζαμε σε πολύ χαμηλή ένταση ή μοιάζει με την περίπτωση που προσπαθούμε να ακούσουμε μια συζήτηση σ' ένα δωμάτιο που έχει θόρυβο.

Συνέπειες από ακουστική απώλεια τύπου αγωγιμότητας για το παιδί μπορεί να είναι οι παρακάτω:

- Μπορεί να δυσκολεύεται ιδιαίτερα ν' ακούσει και ν' ακολουθήσει την ομιλία.
- Μπορεί να καθυστερήσει να μάθει να μιλάει.
- Η ομιλία του παιδιού μπορεί να μην είναι κατανοητή.
- Μπορεί να έχει καθυστερημένη γλωσσική ανάπτυξη.

- Μπορεί να έχει μειωμένο λεξιλόγιο.
- Μπορεί να φαίνεται αφηρημένο, απαιτητικό, ανασφαλές, μπερδεμένο.
- Μπορεί να μην ακούει καθαρά σε μια ομαδική συζήτηση.
- Μπορεί να δυσκολεύεται ν' ακούσει όταν υπάρχει πολύς θόρυβος.
- Μπορεί να κλείνεται στον εαυτό του και να περιμένει μόνο κάποιες βοηθητικές λέξεις -κλειδιά από τα άλλα παιδιά γύρω του για να συμμετέχει στην τάξη.
- Μπορεί να δίνει την εντύπωση ότι «ακούει όταν θέλει ν' ακούσει.»

Πρακτικές εφαρμογές στην τάξη για τον εκπαιδευτικό που έχει παιδιά με ακουστική απώλεια τύπου αγωγιμότητας.

Γενικά ο εκπαιδευτικός ακολουθεί τις οδηγίες που σημειώσαμε παραπάνω. Ιδιαίτερα όμως θα πρέπει να φροντίσει ώστε να:

- Μιλάει καθαρά – να χρησιμοποιεί δυνατή φωνή, να μιλάει φυσικά, με φυσικό ρυθμό. Να χρησιμοποιεί ολοκληρωμένες προτάσεις και όχι μεμονωμένες φράσεις.
- Επαναλαμβάνει αυτά που είπαν οι άλλοι μαθητές στην τάξη. Ο μαθητής με ακουστική απώλεια μπορεί να μην άκουσε τις παρατηρήσεις, τις ερωτήσεις ή τις απαντήσεις.
- Πλησιάζει κοντά στο μαθητή με το πρόβλημα της ακοής. Ο μαθητής χρειάζεται να βλέπει τα χείλη και το πρόσωπο του εκπαιδευτικού.
- Μην κρύβει το στόμα και το πρόσωπό του με τα χέρια του – να βλέπει το μαθητή όταν του απευθύνει το λόγο.
- Σιγουρεύεται ότι έχει την προσοχή του μαθητή πριν αρχίσει να μιλά – είναι πιθανό ο μαθητής με πρόβλημα ακοής να αρχίσει να παρακολουθεί μόλις η φωνή του εκπαιδευτικού είναι αρκετά δυνατή, έχοντας έτσι χάσει σημαντικές πληροφορίες ή την εισαγωγή ενός θέματος.
- Κάνει μια μικρή εισαγωγή πριν αρχίσει κάποιο θέμα, ώστε να ξέρει ο μαθητής για ποιο πράγμα θα μιλήσει στη συνέχεια ο δάσκαλός του.
- Συμπεριλαμβάνει το μαθητή στις ομαδικές συζητήσεις και στη διήγηση ιστοριών.
- Μειώνει το θόρυβο στην τάξη όσο το δυνατό περισσότερο.
- Φροντίζει ώστε να μιλά κάθε φορά ένας μαθητής και όχι όλοι μαζί.
- Αναφέρεται συχνά στο θέμα της συζήτησης.
- Χρησιμοποιεί παράλληλα με τα λεκτικά και οπτικά μέσα (εικόνες, κτλ) σχετικά με το θέμα της συζήτησης.

Νευροαισθητήρια ακουστική απώλεια

Η νευροαισθητήρια ακουστική απώλεια παρατηρείται στις περιπτώσεις που η βλάβη εντοπίζεται στο εσωτερικό αυτί ή στο ακουστικό νεύρο. Αυτές οι περιπτώσεις μέχρι σήμερα δεν είναι θεραπεύσιμες. Οι συνηθισμένες

παρεμβάσεις είναι μόνο προσθετικές (ακουστικά βαρηκοΐας, κοχλιακά εμφυτεύματα, κτλ). Επίσης σημαντικό ρόλο παίζει η ειδική εκπαίδευση όταν το παιδί χάνει την ακοή του στην προγλωσσική ηλικία. Η νευροαισθητήρια ακουστική απώλεια προκαλείται από βλάβη στο εσωτερικό αυτί ή στο ακουστικό νεύρο που μεταφέρει τα ερεθίσματα στον εγκέφαλο οπότε εμποδίζεται η δημιουργία, μεταβίβαση και λήψη του κατάλληλου ηλεκτρικού σήματος μέσω του υγρού του κοχλία.

Στην περίπτωση αυτή ενώ το μεσαίο αυτί λειτουργεί κανονικά, το εσωτερικό δε λειτουργεί. Ο ήχος δηλαδή, φτάνει στο εσωτερικό αυτί, αλλά μια ανωμαλία εκεί τον εμποδίζει να μεταφερθεί ή να γίνει αντιληπτός. Πολλές φορές υπάρχει απώλεια ή ελαττωμένο ερέθισμα σε μερικές περιοχές οι οποίες δέχονται διάφορα κύματα συχνότητας. Ακόμα και όταν ο ήχος είναι αρκετά δυνατός μερικές συχνότητες διακόπτονται ή χάνονται. Αυτό δημιουργεί αλλοίωση στο μήνυμα και έτσι εμποδίζεται η ικανότητα κατανόησης διάφορων ήχων φωνής, πολλές φορές υψηλών συχνότητων. Η νευροαισθητήρια ακουστική απώλεια μπορεί να είναι παρούσα κατά την κύηση ή μπορεί να εμφανιστεί κάποια στιγμή αργότερα.

Μικτή ακουστική απώλεια

Στις περιπτώσεις μικτής ακουστικής απώλειας η βλάβη εντοπίζεται σίγουρα στο εσωτερικό αυτί και τουλάχιστον σ' ένα από τα άλλα μέρη του αυτιού (εξωτερικό ή μεσαίο). Συνήθως οι βλάβες στο μεσαίο και εξωτερικό αυτί θα πρέπει να διορθώνονται, ώστε να μην επιβαρύνεται συνολικά η ακουστική απώλεια του μαθητή.

Ακουστική απώλεια που δεν έχει εντοπιστεί

Είναι πιθανό μέσα στο κοινό σχολείο να υπάρχουν μερικοί μαθητές με ακουστική απώλεια που δεν έχει εντοπιστεί είτε γιατί είναι συνήθως ελαφριά, είτε γιατί μπορεί να είναι προοδευτική ή μεταβαλλόμενη, είτε γιατί είναι παροδική (πχ ωτίτιδα) κτλ. Συνήθως οι μαθητές αυτοί χαρακτηρίζονται ως απειθάρχητοι και μοιάζουν να μην προσέχουν στο μάθημα. Τα πιο κάτω είναι πιθανές ενδείξεις για ακουστική απώλεια που δεν έχει όμως εντοπιστεί.

Ο μαθητής μπορεί:

- να μην τα καταφέρνει καλά στα μαθήματά του και να μην προσέχει στο μάθημα, χωρίς να υπάρχει κάποια φανερή αιτία.
- να μην απαντά όταν φωνάζει τ' όνομά του ο δάσκαλος στην τάξη.
- να ζητά από τους συμμαθητές του να επαναλάβουν αυτά που είπε ο δάσκαλος.
- να παρακολουθεί τ' άλλα παιδιά, πριν αρχίσει κάποια εργασία.
- να παρουσιάζει μια μη φυσιολογική τάση για ονειροπόληση.

- να φαίνεται ότι δεν υπακούει στις οδηγίες του εκπαιδευτικού και να κάνει λανθασμένα πράγματα.
- να κάνει ερωτήσεις που ήδη έχουν απαντηθεί.
- να φαίνεται ότι προσπαθεί ν' ακούσει.
- να παρουσιάζει χαμηλή επίδοση σε ομαδικές συζητήσεις και σε μαθήματα, που δε χρησιμοποιείται ο πίνακας ή άλλα οπτικά βοηθήματα (κομπιούτερ, εικόνες, διαγράμματα).
- να κοιτάζει πολύ προσεκτικά το πρόσωπο και τα χείλη του εκπαιδευτικού ή των μαθητών.
- να χρησιμοποιεί περιορισμένο λεξιλόγιο και μπορεί να έχει περισσότερες δυσκολίες από το μέσο όρο των μαθητών στην εκμάθηση καινούργιου λεξιλογίου.
- να δυσκολεύεται να εντοπίσει ποιος μιλά σε θορυβώδεις καταστάσεις.
- να ζητά συχνά επαναλήψεις ή να ρωτάει «τι;», «ορίστε;» κτλ.
- να δείχνει πολύ απογοητευμένος ή κουρασμένος, ενώ δεν υπάρχει κάποιος λόγος γι' αυτό.

Ιδιαίτερα όταν τα παιδιά είναι μικρά (στο νηπιαγωγείο ή στις πρώτες τάξεις του Δημοτικού) μερικά από τα παρακάτω μπορεί να οφείλονται σε ακουστική απώλεια που δεν έχει εντοπιστεί:

- Περιορισμένη γλωσσική ανάπτυξη, προβλήματα στην προφορά των ήχων και στην ομιλία, δυσκολίες με τις καταλήξεις λέξεων.
- Ασυνήθιστα δυνατή ή χαμηλή φωνή.
- Ανεξήγητη δυσκολία στην εκμάθηση της ανάγνωσης.
- Δυσκολία να παρακολουθήσει τη σειρά (γραμμή) ανάγνωσης στο κείμενο που διαβάζει ο δάσκαλος της τάξης.
- Συχνές ωτίτιδες και γρίπη.
- Εκπαιδευτική επίδοση που διαφοροποιείται συνέχεια από μήνα σε μήνα.

Όταν ένα παιδί παρουσιάζει τα παραπάνω προβλήματα ο δάσκαλος μπορεί να πάρει μερικά μέτρα ώστε να το βοηθήσει. Για παράδειγμα μπορεί να κάνει τα παρακάτω:

- Να επικοινωνήσει με τους γονείς του μαθητή για να μάθει αν το παιδί έχει κάποια ακουστική απώλεια.
- Αν οι γονείς δεν γνωρίζουν ότι το παιδί τους έχει ακουστική απώλεια μπορεί να τους συμβουλέψει να επισκεφθούν ένα ακουολογικό κέντρο σε ένα παιδιατρικό νοσοκομείο για έλεγχο ακοής ή να επισκεφθούν το οικείο ΚΔΑΥ.
- Σε περίπτωση που το παιδί έχει μονόπλευρη (από το ένα αυτί) βαρηκοΐα τότε θα πρέπει να τοποθετήσει το μαθητή σε θέση ώστε το αυτί που δεν έχει πρόβλημα να είναι πιο κοντά στην πηγή του ήχου (δάσκαλο, συμμαθητές κτλ.)

- Να μιλάει καθαρά με φυσιολογικό ρυθμό κοντά στο μαθητή, ο οποίος μπορεί να κάθεται στο πρώτο –δεύτερο θρανίο ώστε να βλέπει το δάσκαλο και τους συμμαθητές του.
- Να φροντίσει ώστε ο μαθητής να βλέπει το δάσκαλο όταν μιλάει. Το ίδιο και όταν μιλούν οι άλλοι μαθητές.

Γενικά μπορούν να εφαρμοσθούν όλες οι στρατηγικές που περιγράφονται στον οδηγό αυτό για τα παιδιά με προβλήματα ακοής.

ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ ΕΝΙΣΧΥΣΗΣ ΤΟΥ ΗΧΟΥ

Γενικά

Η ικανότητα της ακουστικής διάκρισης των ήχων της ομιλίας διαφέρει από την ικανότητα της ακουστικής αντίληψης της ομιλίας. Έτσι ένα παιδί με ακουστική απώλεια μπορεί να ακούει την ομιλία σε γενικές γραμμές αλλά να μην μπορεί να διακρίνει ακουστικά τις διάφορες λέξεις χωρίς ειδική παρέμβαση και τεχνολογική υποστήριξη. Αυτό δυσκολεύει ιδιαίτερα όταν το περιβάλλον είναι θορυβώδες (τάξη σχολείου).

Μπορεί ακόμη ένα παιδί όταν ρωτηθεί αν ακούει να απαντήσει καταφατικά, αλλά αυτό δε σημαίνει ότι αντιλαμβάνεται αυτό που ακούει. Ιδιαίτερα και ανάλογα με τον βαθμό και το είδος της ακουστικής του απώλειας μπορεί να μην ακούει μερικούς ήχους ή να μπερδεύει κάποιους άλλους κτλ. Για παράδειγμα οι λέξεις «μπαμπάς» -«παπάς», «τόπι»-«Πόπη», «ήρθες»-«ήρθε» κτλ μπορεί να ακούγονται ίδιες για ένα βαρήκοο παιδί.

Συνήθως ήχοι όπως «θ», «φ», «σ» είναι πολύ σημαντικοί γιατί προσδιορίζουν πολλές φορές τη σημασία των λέξεων. Η ακουστική απώλεια σε υψηλές συχνότητες που είναι συνηθισμένη απώλεια στα παιδιά, δημιουργεί προβλήματα στη διάκριση των ήχων και κατά συνέπεια στη κατανόηση του νοήματος λέξεων και κειμένων. Τα παιδιά που δεν έχουν προβλήματα ακοής, μαθαίνουν να προσέχουν και να διακρίνουν τους διάφορους ήχους της ομιλίας με τρόπο φυσικό και χωρίς ιδιαίτερη εκπαίδευση. Τα κωφά και βαρήκοα όμως παιδιά, ειδικά αυτά που έχουν χάσει την ακοή τους στη βρεφική ηλικία πρέπει να μάθουν μέσα από συστηματική εκπαίδευση να προσέχουν τους ήχους του περιβάλλοντος, αξιοποιώντας κατάλληλα τα ακουστικά υπολείμματα που έχουν με τη βοήθεια των ακουστικών τους. Αυτό σημαίνει ό,τι γονείς, ειδικοί δάσκαλοι και ακουολόγοι πρέπει αμέσως μετά τον εντοπισμό της βαρηκοΐας, να φροντίσουν για την προσαρμογή των κατάλληλων ακουστικών βαρηκοΐας και την αξιοποίηση των ακουστικών υπολειμμάτων που έχει το παιδί στη διάθεση του.

Όπως είναι γνωστό, η πλειοψηφία των κωφών-βαρηκώων μαθητών έχουν κάποια ακουστικά «υπολείμματα» τα οποία μπορούν να αξιοποιηθούν με την κατάλληλη εκπαίδευση και την έγκαιρη εφαρμογή των κατάλληλων ακουστικών βαρηκοΐας. *Εδώ θα πρέπει να σημειώσουμε όμως, ότι τα ακουστικά βαρηκοΐας παρ' όλο που έχουν βελτιωθεί σημαντικά τα τελευταία χρόνια, δεν προσφέρουν ολοκληρωτική λύση στο πρόβλημα της βαρηκοΐας, όπως τα γυαλιά. Δε βοηθούν δηλαδή το αυτί να λειτουργεί φυσιολογικά. Απλώς ενισχύουν τους επιθυμητούς ήχους του περιβάλλοντος, (όπως για παράδειγμα, το θόρυβο). Ιδιαίτερα τα ακουστικά δεν βοηθούν στη διάκριση των ήχων, δηλαδή στην αντίληψη των διαφορετικών συχνοτήτων.*

Έτσι ο κωφός-βαρήκοος μαθητής με τα ακουστικά βαρηκοΐας διευκολύνεται μερικώς στο να «ακούει» διάφορους ήχους του περιβάλλοντος. Δεν μπορεί όμως να παρακολουθήσει την ομιλία του δασκάλου και των συμμαθητών του όταν υπάρχει θόρυβος στην τάξη (ο οποίος ενισχύεται αυτόματα με τα ακουστικά). Η ενίσχυση του θορύβου εμποδίζει τη διάκριση της ομιλίας. Επίσης, όπως τονίζεται και σε προηγούμενα κεφάλαια, ο ομιλητής θα πρέπει να είναι αρκετά κοντά στον κωφό και να ακολουθεί τις οδηγίες που έχουμε ήδη επισημάνει.

Τέλος, θα πρέπει να σημειώσουμε ότι ο κωφός-βαρήκοος μαθητής επειδή δυσκολεύεται ιδιαίτερα να παρακολουθήσει μέσω ακοής ομιλίες από τον περιβάλλοντα χώρο (τηλεόραση, συζητήσεις μεταξύ διαφόρων ανθρώπων ή παιδιών στο δρόμο, στο προαύλιο, στο ραδιόφωνο κτλ) χάνει αρκετή γνώση που κατακτιέται συνήθως από τα παιδιά «έμμεσα» ή «τυχαία». Όπως είναι γνωστό το 90% των γνώσεων κατακτιέται από τους ακούοντες μέσω της λεγόμενης έμμεσης ή τυχαίας μάθησης και μόνο το 10% από άμεση διδασκαλία. Οι κωφοί-βαρήκοοι μαθητές στερούνται αυτής της ευκαιρίας και για το λόγο αυτό θα πρέπει να αναπληρώσουν το κενό μέσω της άμεσης διδασκαλίας ή μάθησης. Έτσι πολλές φορές στο σχολείο οι κωφοί μαθητές φαίνεται ότι υστερούν αρκετά σε πρακτικές γνώσεις, απαραίτητες για τη σχολική και κοινωνική τους πρόοδο. Με βάση αυτές τις πληροφορίες οι δάσκαλοι θα πρέπει να γνωρίζουν ότι οποιαδήποτε συζήτηση γίνεται στην τάξη ανεπίσημα δεν γίνεται αντιληπτή από τους κωφούς-βαρήκοους μαθητές.

Ακουστικά Βοηθήματα και Υποστηρικτική Τεχνολογία

Η υποστηρικτική τεχνολογία και τα ακουστικά βαρηκοΐας διευκολύνουν σε μεγάλο βαθμό όχι μόνο την εκπαίδευση αλλά και τη διαβίωση των κωφών και βαρηκόνων ατόμων.

Διάφορες συσκευές όπως το τηλετηλέφωνο, ή το κινητό με τα γραπτά μηνύματα και τη δόνηση, τα ρολόγια ή κουδούνια με δόνηση ή με φως, ο υποτιλισμός σε βίντεο και τηλεόραση και τελευταία η τεχνολογία αναγνώρισης φωνής κτλ, διευκολύνουν την εκπαίδευση, την επικοινωνία με τους ακούοντες και γενικά τη διαβίωση των κωφών βαρηκόνων ατόμων, προσφέροντας προσπελασιμότητα στην πληροφόρηση και στα ηχητικά μηνύματα του κοινωνικού περιβάλλοντος. Ιδιαίτερα η τεχνολογία των ακουστικών η οποία έχει αναπτυχθεί σε μεγάλο βαθμό τα τελευταία χρόνια προσφέρει σημαντική βοήθεια στα κωφά και βαρήκοα άτομα.

1. τηλετηλέφωνο 2. συσκευή ενδοεπικοινωνίας με φως 3. κουδούνι πόρτας με φως 4. ξυπνητήρι με φως

Ατομικά ακουστικά βαρηκοΐας

Όπως τονίστηκε παραπάνω τα ακουστικά βαρηκοΐας δε λειτουργούν όπως τα γυαλιά. Δε διορθώνουν δηλαδή τα προβλήματα ακοής και ειδικά δεν αποκαθιστούν τη βλάβη στο αυτί. Είναι στην ουσία ενισχυτές ήχου και με την έννοια αυτή υποβοηθούν τους ήχους που φτάνουν στο αυτί έτσι ώστε να «ακουστούν» καλύτερα. Δε διευκολύνουν τη διάκριση ήχων και συχνοτήτων όταν υπάρχει βλάβη στο εσωτερικό αυτί και έχει καταστραφεί μερικώς ή ολικώς η ικανότητα διάκρισης και μετάφρασης των διαφόρων συχνοτήτων.

Η τεχνολογία των ακουστικών είναι ιδιαίτερα ανεπτυγμένη στις μέρες μας. Υπάρχουν πολλών ειδών ακουστικά, όπως τα ακουστικά σώματος (body aids), τα οπισθοωτιαία, τα ενδωτιαία,

εκείνα που προσαρμόζονται σε γυαλιά, κτλ. Τα οπισθοωτιαία ακουστικά θεωρούνται σήμερα πιο κατάλληλα για τα παιδιά καθώς και για άτομα με μεγάλη απώλεια ακοής.

Τα ακουστικά βαρηκοΐας αποτελούνται από τα εξής εξαρτήματα:

- μικρόφωνο, το οποίο δέχεται το ακουστικό

οπισθοωτιαίο
ακουστικό

ενδωτιαίο ακουστικό

μήνυμα και μετατρέπει τον ήχο σε ηλεκτρικό σήμα

- *ενισχυτή*, ενισχύει τον ήχο (ηλεκτρικό σήμα). Το μέγεθος της ενίσχυσης ονομάζεται «κέρδος» του ακουστικού
- *μετασχηματιστή*, μετατρέπει τον ενισχυμένο ήχο (ηλεκτρικό σήμα) σε ακουστικό σήμα (ήχο)
- *εκμαγείο*, ειδικό εξάρτημα για το αυτί, φτιαγμένο με βάση το καλούπι που παίρνουν οι ειδικοί από τον πελάτη. Το εκμαγείο εφάπτεται στον έξω ακουστικό πόρο και κατευθύνει τον ήχο στο αυτί κρατώντας το ακουστικό στη θέση του.
- *μπαταρία*

Επίσης τα ακουστικά έχουν διάφορες ρυθμίσεις όπως:

- *Εσωτερικές ρυθμίσεις* που κανονίζονται από τον ακουολόγο και όπου καθορίζονται ποιες συχνότητες θα πρέπει να ενισχυθούν, ποιος θα είναι ο δυνατότερος ήχος του ακουστικού κτλ.
- *Εξωτερικές ρυθμίσεις* που κανονίζονται από τον ίδιο τον χρήστη του ακουστικού (για να ανοίγει και να κλείνει το ακουστικό για να καθορίζει την έντασή του, να το βάζει στο μικρόφωνο ή σε ρύθμιση για τηλέφωνο ή FM σύστημα κτλ)

Οπισθοωτιαία ακουστικά

Τα ακουστικά αυτά είναι τα πιο κοινά ακουστικά που χρησιμοποιούνται από παιδιά. Είναι ευέλικτα, πρακτικά για όλους τους τύπους βαρηκοΐας και μπορούν να συνδεθούν με άλλα ακουστικά βοηθήματα όπως τα συστήματα FM.

Η πιο σύγχρονη τεχνολογία σήμερα στα ακουστικά βαρηκοΐας είναι ψηφιακή και επιτρέπει καλύτερη πρόσληψη του σήματος της ομιλίας από ότι τα αναλογικά ακουστικά, παρέχοντας δυνατότητες για επιλεκτική ενίσχυση των συχνοτήτων και για καλύτερη απόδοση σε συνθήκες θορύβου.

Τα ακουστικά αυτά εφαρμόζονται πίσω από το αυτί ενώ το εκμαγείο που συνδέεται με το υπόλοιπο ακουστικό με ένα πλαστικό σωλήνα εφαρμόζει μέσα στο αυτί.

Μερικές φορές, όταν δεν εφαρμόζεται καλά το εκμαγείο στο αυτί ακούγεται ένα σφύριγμα. Στην περίπτωση αυτή ο δάσκαλος θα πρέπει να βοηθήσει το παιδί ή να το παροτρύνει να πιέσει το εκμαγείο ώστε να εφαρμόσει ακριβώς μέσα στο αυτί. Τότε σταματάει το σφύριγμα, το οποίο προέρχεται από το μικροφωνισμό του ακουστικού. Εάν παρ' όλα αυτά το ακουστικό συνεχίζει να σφυρίζει στο αυτί του μαθητή, αυτό μπορεί να σημαίνει ότι το εκμαγείο θέλει αλλαγή.

Σήμερα η πλειοψηφία των παιδιών με πρόβλημα ακοής

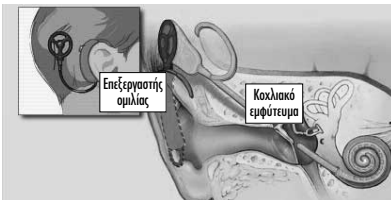
οπισθοωτιαίο ακουστικό

χρησιμοποιούν ακουστικά. Εκτός όμως από τα πλεονεκτήματα, που παρουσιάστηκαν παραπάνω τα ακουστικά έχουν και μειονεκτήματα αν δεν χρησιμοποιηθούν σωστά. Μερικά από τα μειονεκτήματα είναι τα παρακάτω:

- α. Οι μεγάλης έντασης ήχοι του περιβάλλοντος προκαλούν ζημιά στο αυτί και δυσφορία/ ενόχληση σ' αυτόν που χρησιμοποιεί ακουστικό γιατί ενισχύονται με το ακουστικό.
- β. Όταν ο ομιλητής μιλάει δυνατά προκαλεί παραμόρφωση του ήχου (distortion) με αποτέλεσμα να δυσκολεύεται το άτομο να διακρίνει και να κατανοήσει την ομιλία.
- γ. Η μεγάλη ή πολύ μικρή απόσταση του ομιλητή από το άτομο με ακουστική απώλεια επηρεάζει αρνητικά την απόδοση του ακουστικού.

Κοχλιακά εμφυτεύματα

Το κοχλιακό εμφύτευμα είναι ένα ηλεκτρονικό σύστημα που παρακάμπτει το εξωτερικό, το μεσαίο αλλά και το εσωτερικό αυτί (τα τριχωτά κύτταρα του οργάνου του Corti). Ερεθίζει κατευθείαν τα γαγγλιακά κύτταρα του ακουστικού νεύρου με 1 έως 22 ηλεκτρόδια. Αυτά τα ηλεκτρόδια εισάγονται στον κοχλία μετά από μαστοειδεκτομή ή οπίσθια τυμπανοτομή (βλέπε σχεδ. 5).

Σχεδιάγραμμα 5

Οι βασικές λειτουργίες του κοχλιακού εμφυτεύματος είναι οι εξής: Εξωτερικά, ένα μικρόφωνο συλλέγει τις ακουστικές πληροφορίες και τις μεταδίδει με καλώδιο στον επεξεργαστή που βρίσκεται μέσα στα ρούχα και έχει το μέγεθος μικρού μαγνητοφώνου. Στη συνέχεια, ο επεξεργαστής κωδικοποιεί τις ακουστικές πληροφορίες και στέλνει τους ηλεκτρονικούς

κοχλιακή εμφύτευση σε παιδί

κώδικες με το καλώδιο στο διαβιβαστή (που βρίσκεται στο δέρμα της κεφαλής και συγκρατείται με μαγνήτη του δέκτη, ο οποίος δέκτης είναι κάτω από το δέρμα, κοντά στο μήνιγγα). Ο διαβιβαστής στέλνει τους ηλεκτρονικούς κώδικες με ραδιοκύματα στο δέκτη, που τους μετατρέπει σε ειδικά ηλεκτρονικά σήματα και τα στέλνει στα ηλεκτρόδια. Τέλος, τα ηλεκτρόδια ερεθίζουν τα γαγγλιακά κύτταρα του ακουστικού νεύρου και το μήνυμα αρχίζει το ταξίδι του για το φλοιό του εγκεφάλου, όπου θα δώσει μια εμπειρία ακουστικής αίσθησης.

Η αντίληψη όμως των ήχων, των λέξεων και αριθμών δε γίνεται όπως σ' ένα φυσιολογικό αυτί, αλλά με την έννοια σημάτων μορς, τα οποία πρέπει τα

παιδιά να μάθουν να αποκωδικοποιούν, για να μπορούν ν' αντιλαμβάνονται τα μηνύματα. Για το λόγο αυτό είναι απαραίτητο για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα μετά την εγχείρηση να ακολουθήσει η κατάλληλη εκπαίδευση από ειδικούς ώστε να μάθει ο μαθητής να αναγνωρίζει και να διακρίνει τους ήχους.

Είναι δύσκολο να γνωρίζει κανείς τα ακριβή αποτελέσματα που θα έχει ο χρήστης του κοχλιακού εμφυτεύματος, καθ' ότι πολλοί παράγοντες φαίνεται ότι συμβάλλουν στην επιτυχία ή όχι της μεθόδου αυτής. Τα υπολείμματα ακοής, η στήριξη από το σπίτι, η εκπαίδευση μετά την εγχείρηση είναι μερικοί από τους παράγοντες. Πάντως τα άτομα με ακουστική μνήμη, με μνήμη γλώσσας και ομιλίας πριν την εμφύτευση φαίνεται ότι ωφελούνται ιδιαίτερα από την κοχλιακή εμφύτευση.

Υποστηρικτικά ακουστικά –FM συστήματα

Τα ατομικά ακουστικά και τα κοχλιακά εμφυτεύματα δεν καλύπτουν όλες τις ακουστικές ανάγκες. Το μεγαλύτερο πρόβλημα τους είναι ότι δεν μπορούν ν' απομονώσουν το θόρυβο από το μήνυμα ή την ομιλία. Έτσι όταν ο δάσκαλος απομακρύνεται από τον κωφό – βαρήκοο μαθητή η επικοινωνία μέσω ακοής και χειλεανάγνωσης είναι σχεδόν αδύνατη. Τα υποστηρικτικά ακουστικά βοηθήματα όπως το σύστημα FM έχουν σχεδιαστεί έτσι ώστε να μην επηρεάζεται το μήνυμα από το θόρυβο της τάξης και την απόσταση από τον ομιλητή.

Τα συστήματα FM είναι σήμερα το πιο διαδεδομένα παγκοσμίως συστήματα ενίσχυσης ήχου στην τάξη. Αποτελούνται από δυο συσκευές, που λειτουργούν με μπαταρίες, έναν πομπό και ένα δέκτη κυμάτων FM. Ο πομπός μετατρέπει τα ακουστικά σήματα σε FM σήματα και τα στέλνει στο δέκτη μέσω ελευθέρου πεδίου (χωρίς καλώδια). Στο πιο απλό σύστημα FM, ο πομπός φοριέται από το δάσκαλο και ο δέκτης από το μαθητή.

Συστήματα FM

Η επιτυχία των συστημάτων FM έγκειται στην αποτελεσματική μείωση του θορύβου. Ο θόρυβος μειώνεται διότι εκμηδενίζεται σχεδόν η απόσταση από το στόμα του δασκάλου στο αυτί του μαθητή.

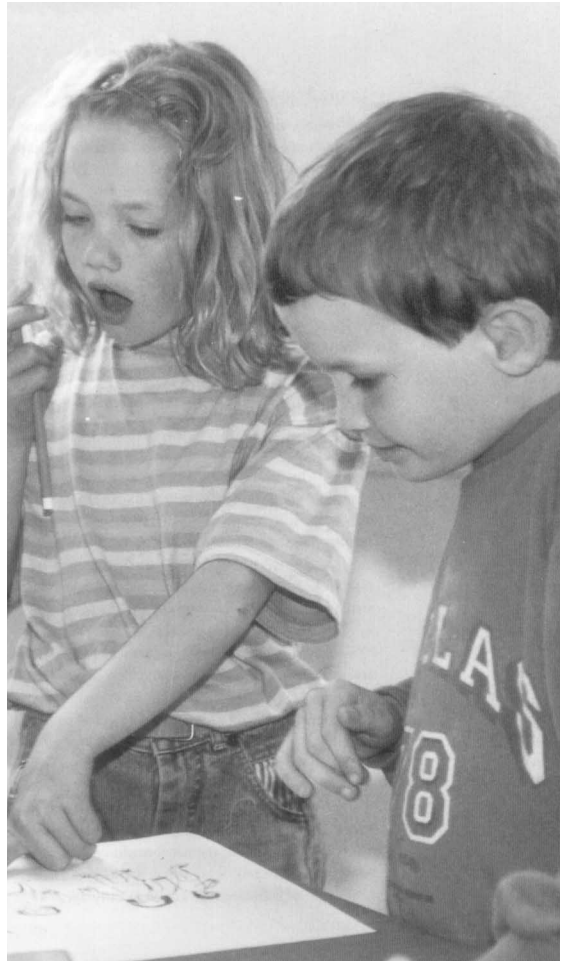
Υπάρχουν πολλά είδη συστημάτων FM. Οι βασικές παραλλαγές είναι ότι μπορούν να προσαρμοστούν στο ακουστικό του μαθητή ή να αποτελούν αυτόνομο σύστημα με δικό τους ακουστικό. Το πιο σύγχρονο μοντέλο των συστημάτων FM αποτελείται από δυο συσκευές που η καθεμία μπορεί να λειτουργήσει ως πομπός και ως δέκτης.

Υποστηρικτικό Προσωπικό Επικοινωνίας με τους Κωφούς

Εκτός από την υποστηρικτική τεχνολογία και τους ειδικούς δασκάλους κωφών

παιδιών τα τελευταία χρόνια έχουν αναπτυχθεί και άλλοι κλάδοι ειδικών. Συγκεκριμένα εκπαιδεύονται άτομα ειδικά για τη διευκόλυνση της επικοινωνίας των Κωφών με τους ακούοντες, όπως για παράδειγμα:

- *Διερμηνείς Νοηματικής Γλώσσας:* είναι άτομα που γνωρίζουν τόσο καλά τις δύο γλώσσες, δηλαδή τη νοηματική και την ομιλούμενη που μπορούν μετά από την κατάλληλη εκπαίδευση να διερμηνεύουν άνετα, με φυσικό τρόπο και ταυτόχρονα από τη μία γλώσσα στην άλλη. Τα τελευταία 20 χρόνια διερμηνείς νοηματικής γλώσσας χρησιμοποιούνται σε

σχολεία του εξωτερικού όπου είναι ενταγμένοι κωφοί μαθητές. Στην Ελλάδα διερμηνείς της ΕΝΓ εκπαιδεύονται από τη Μονάδα Αγωγής Κωφών του Πανεπιστημίου Πατρών σε συνεργασία με την Ομοσπονδία Κωφών Ελλάδος και το Δήμο Αργυρούπολης. Περισσότερες πληροφορίες θα βρείτε στη Διεύθυνση Διερμηνέων ΕΝΓ (στο παράρτημα II)

- *Στενογράφοι:* εκπαιδεύονται να κρατούν σημειώσεις για τους Κωφούς (συνήθως φοιτητές).
- *Palantypists:* εκπαιδεύονται να γράφουν την ομιλία κάποιου ώστε να προβάλλεται ταυτόχρονα σε οθόνη
- *Μαθητές που κρατούν σημειώσεις:* μαθητές που εκπαιδεύονται να κρατούν σωστά σημειώσεις και αναλαμβάνουν την ευθύνη να παρέχουν τις υπηρεσίες τους στους κωφούς συμμαθητές τους.

ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΚΩΦΩΝ

Κοινωνία και Κωφοί

Συχνά οι ακούοντες αντιμετωπίζουν τους Κωφούς ως ιατρικά περιστατικά και σπάνια τους βλέπουν ως πολιτισμική ομάδα. Επίσης θεωρούν τη νοηματική γλώσσα περιορισμένη, φτωχή και όχι ισότιμη με τις ομιλούμενες γλώσσες. Ερωτήσεις του τύπου «Είναι η νοηματική διεθνής;», «Εκφράζει αφηρημένες έννοιες;», «Είναι εικονική;», «Έχει τα χαρακτηριστικά που επιτρέπουν να πούμε ότι είναι φορέας πολιτισμού;» είναι χαρακτηριστικές όχι μόνο της άγνοιας, της προκατάληψης αλλά και της άποψης που έχει ο κόσμος για τους Κωφούς. Αυτή η άποψη είναι γνωστή ως **ιατροπαθολογική άποψη** και είχε επικρατήσει έως πρόσφατα και στην εκπαίδευση των κωφών με αποτέλεσμα όλες οι προσπάθειες και τα προγράμματα εκπαίδευσης, να εστιάζουν στη θεραπεία της κώφωσης και στην «ομαλοποίηση» των Κωφών στην «κοινωνία των ακουόντων». Σύμφωνα με την ιατροπαθολογική άποψη, η εκπαίδευση των κωφών παιδιών χαρακτηριζόταν *ακουοκεντρική*. Κύριος στόχος των εκπαιδευτικών ήταν να βοηθήσουν τα κωφά παιδιά να ενταχθούν «στον κόσμο των ακουόντων», να μάθουν να μιλούν με οποιοδήποτε κόστος, ακόμα και σε βάρος της γενικότερης σχολικής τους επίδοσης. Η απαγόρευση της νοηματικής γλώσσας στα σχολεία κωφών και η έλλειψη γνώσης της από τους δασκάλους κωφών ήταν χαρακτηριστικά παραδείγματα της ακουοκεντρικής-ιατροπαθολογικής άποψης.

Τα τελευταία χρόνια και ειδικά από τις δεκαετίες του 1960 και 1970, έγιναν πολύ σημαντικές γλωσσολογικές έρευνες σε διάφορες νοηματικές γλώσσες. Σύμφωνα με τις έρευνες αυτές κάθε νοηματική γλώσσα έχει δομή και ανταποκρίνεται στα παγκόσμια (universals) κριτήρια των ανθρωπίνων γλωσσών. Τα αποτελέσματα αυτών των ερευνών επηρέασαν σε μεγάλο βαθμό τις απόψεις και τις στάσεις της κοινωνίας απέναντι στους Κωφούς και οδήγησαν στην αποδοχή του **κοινωνικο-οικολογικού μοντέλου**.

Σύμφωνα με το μοντέλο αυτό οι Κωφοί αποτελούν μία γλωσσική κοινότητα με ιδιαίτερα πολιτισμικά χαρακτηριστικά. Η αναγνώριση της γλώσσας τους αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση για την ισότιμη ένταξή τους στο σχολείο και την κοινωνία.

Η Κοινότητα των Κωφών

Οι Κωφοί και η κοινότητά τους έχουν γίνει αντικείμενο ερευνών από διάφορους κοινωνιολόγους και κοινωνιογλωσσολόγους. Οι ερευνητές αυτοί έχουν διατυπώσει την άποψη ότι οι Κωφοί συνιστούν ιδιαίτερη πολιτισμική ομάδα σε κάθε κοινωνία που ζουν, με δική της γλώσσα και κουλτούρα.

Η ανάγκη των Κωφών για μια γλώσσα προσαρμοσμένη στις δικές τους οπτικές ανάγκες είναι αυτή που τους καθιστά πολιτισμική ομάδα και όχι η απώλεια της ακοής τους. Η χρήση αυτής της κοινής (οπτικής) γλώσσας είναι το στοιχείο που διαφοροποιεί τους Κωφούς από άλλες ομάδες αναπήρων. Οι ομάδες αυτές, ενώ έχουν κοινές εμπειρίες που απορρέουν από τις ιδιαίτερες ανάγκες τους, όπως για παράδειγμα την απώλεια της όρασης για τους τυφλούς, δεν μπορούν να χαρακτηριστούν πολιτισμικές ομάδες, γιατί χρησιμοποιούν τη γλώσσα της ευρύτερης κοινωνίας και έχουν την κουλτούρα της κοινωνίας αυτής.

Αντίθετα οι Κωφοί είναι μέλη της δικής τους κοινότητας και έχουν τη δική τους κουλτούρα, παρόλο που ανήκουν και επηρεάζονται από την ευρύτερη κοινωνία. Η συμμετοχή τους όμως στην ευρύτερη κοινωνία προϋποθέτει ευαισθητοποίηση και αποδοχή της διαφορετικότητάς τους από τους ακούοντες. Γενικά, μπορούμε να πούμε ότι οι Κωφοί αισθάνονται την αναπηρία τους όταν βρεθούν σε ένα περιβάλλον με ακούοντες, γιατί δυσκολεύονται να παρακολουθήσουν την ομιλία των ακουόντων και οι ακούοντες δυσκολεύονται να κατανοήσουν τη φτωχή άρθρωση των Κωφών. Συνήθως δε γνωρίζουν τη γλώσσα τους, την Ελληνική Νοηματική Γλώσσα. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να δημιουργείται έντονο πρόβλημα και αμοιβαία απομάκρυνση μεταξύ Κωφών και ακουόντων. Επίσης λόγω του ότι η κοινωνία μας είναι ακουοκεντρική και λόγω των προκαταλήψεων και των διακρίσεων που υπάρχουν σε βάρος των ανθρώπων με ειδικές ανάγκες γενικότερα, οι Κωφοί, για να αντιμετωπίσουν τις δυσκολίες αυτές, οργανώνονται και συμμετέχουν ενεργά στην κοινότητά τους. Μέσα στην κοινότητά τους δεν αισθάνονται ότι είναι ανάπηροι, αλλά δημιουργούν σχέσεις και απολαμβάνουν μια ευχάριστη κοινωνική ζωή.

Γενικά η κοινότητα των Κωφών αποτελείται από μια ομάδα ατόμων με κοινούς στόχους που καθορίζονται από τα μέλη της και αγωνίζεται για να τους πετύχει. Η κοινότητα Κωφών μπορεί να περιλαμβάνει άτομα που δεν είναι κωφά, αλλά που υποστηρίζουν δραστήρια τους σκοπούς της κοινότητας των Κωφών.

Χαρακτηριστικά της Κοινότητας των Κωφών

Η Κοινότητα των Κωφών, όπως τονίστηκε παραπάνω, έχει αρκετά από τα χαρακτηριστικά των διαφόρων μειονοτήτων. Αποτελείται από άτομα που έχουν κοινές εμπειρίες, βιώματα και αξίες. Η πλειοψηφία των Κωφών (90% περίπου) προέρχεται από ακούοντες γονείς. Αυτοί έχουν συνήθως κοινές εμπειρίες και προβλήματα σχετικά με την αποδοχή τους από την οικογένειά τους και την κοινωνία αργότερα, κοινά προβλήματα σχετικά με την επικοινωνία τους με τους ακούοντες (και τους γονείς τους ακόμα) και στην πλειοψηφία τους έχουν μεγαλώσει σε σχολεία-οικο-

τροφεία Κωφών. Έχουν μάθει τη νοηματική γλώσσα στο σχολείο τους από άλλους συμμαθητές τους και όχι από τους γονείς τους ή τους δασκάλους τους, όπως γίνεται με τα ακούοντα παιδιά. Επίσης έχουν κοινές εμπειρίες και προβλήματα σχετικά με την επαγγελματική και την κοινωνική τους αποκατάσταση. Συνήθως έχουν προβλήματα που προέρχονται από τις προκαταλήψεις των ακούοντων και υφίστανται διακρίσεις στη δουλειά, πράγμα που έχει επιπτώσεις στο βιοτικό τους επίπεδο, όπως συμβαίνει και με άτομα άλλων μειονοτήτων.

Όπως αναφέραμε παραπάνω, ο αριθμός των Κωφών είναι αρκετά μικρός. Η ηλικία που κάποιος χάνει την ακοή του είναι σημαντικός παράγοντας για την όλη εξέλιξή του με κοινωνικές προεκτάσεις. Οι προγλωσσικά κωφοί αποτελούν μια ομοιογενή ομάδα που έχει ιδιαίτερη κοινωνική σχέση με την κοινότητά τους. Τα άτομα αυτά ταυτίζονται πιο πολύ με τους Κωφούς και την κοινότητα των Κωφών. Αντίθετα, αυτοί που έχασαν την ακοή τους σε μεγαλύτερη ηλικία, δεν ταυτίζονται με τους Κωφούς και δε συμμετέχουν στην κοινότητα των Κωφών.

Οι τρόποι που κάποιος μπορεί να γίνει μέλος της κοινότητας των Κωφών διαφέρουν. Μπορεί να γεννηθεί στην κοινότητα των Κωφών ως παιδί κωφό ή ακούον από Κωφούς γονείς. Μπορεί να γεννηθεί κωφός ή να χάσει την ακοή του σε πολύ μικρή ηλικία και να έχει ακούοντες γονείς που επιζητούν άλλους, με παρόμοια χαρακτηριστικά, για σκοπούς κοινωνικοποίησης. Από αυτή την άποψη γίνεται μέλος της κοινότητας των Κωφών σε πολύ νεαρή ηλικία. Στην περίπτωση όμως που οι ακούοντες γονείς δεν επιδιώκουν να συναντήσει το παιδί τους άλλους Κωφούς, η σύνδεση με την κοινότητα των Κωφών γίνεται πολύ αργότερα, τότε δηλαδή που ο ίδιος ο Κωφός αποφασίζει να ικανοποιήσει την ανάγκη του να είναι με άλλους που μοιράζονται την ίδια γλώσσα και κουλτούρα και έχουν κοινούς στόχους. Επιπλέον, κάποιος μπορεί να είναι ακούων και να έχει πραγματικό ενδιαφέρον και δέσμευση στους στόχους της κοινότητας και στα μέλη της.

Γενικά είναι ευκολότερο να γίνει μέλος κάποιος που έχει Κωφούς γονείς, καθώς αυτοί συνήθως έχουν αποδεχτεί την κώφωση και ανήκουν στην κοινότητα των Κωφών. Πιο δύσκολο είναι για τα κωφά παιδιά που γεννιούνται από ακούοντες γονείς, οι οποίοι θέλουν το παιδί τους να γίνει "ακούον", ενώ τα ίδια περνούν κάποια στάδια, προκειμένου να συμβιβαστούν με την κώφωσή τους.

Η κοινότητα των Κωφών χαρακτηρίζεται ως ενδογαμική. Συνήθως οι Κωφοί παντρεύονται μεταξύ τους. Αυτό παρατηρείται περισσότερο σε αυτούς που έχασαν την ακοή τους σε μικρή ηλικία. Σύμφωνα με στοιχεία από έρευνες που έχουν γίνει στις Η.Π.Α, 95% των Κωφών έχουν παντρευτεί με άλλους Κωφούς. Το υπόλοιπο 5% των Κωφών που έχουν παντρευτεί

με ακούοντες είναι συνήθως βαρήκοοι ή άτομα που έχασαν την ακοή τους σε μεγάλη ηλικία. Ο γάμος των Κωφών μεταξύ τους δείχνει υγιή προσαρμογή στην κώφωση. Αυτοί οι γάμοι είναι πετυχημένοι και σταθεροί. Αυτό δείχνει ότι οι Κωφοί αισθάνονται καλύτερα και είναι ικανοποιημένοι κοινωνικά στις σχέσεις τους με άτομα που χρησιμοποιούν τον ίδιο τρόπο επικοινωνίας και έχουν παρόμοια κοινωνικά βιώματα. Οι Κωφοί γονείς συνήθως αποκτούν ακούοντα παιδιά και είναι πετυχημένοι ως γονείς. Τα παιδιά τους σε μεγάλο ποσοστό σπουδάζουν και ακολουθούν επαγγέλματα καριέρας, ενώ πολλά εργάζονται σε τομείς εκπαίδευσης, ψυχολογίας, γλωσσολογίας και αποκατάστασης κωφών.

Στόχοι της Κοινότητας των Κωφών

Κύριοι στόχοι της κοινότητας των Κωφών είναι: η κοινωνική αποδοχή τους ως ισότιμα μέλη της κοινωνίας με ισοτιμία στη δουλειά, στην εκπαίδευση, στην πολιτική εκπροσώπηση και τη συμμετοχή στα κέντρα λήψης αποφάσεων ειδικά σε ιδρύματα, σχολεία και υπηρεσίες που αφορούν τους Κωφούς. Ακόμα η παραδοχή και η αναγνώριση της νοηματικής γλώσσας ως κύριο μέσο επικοινωνίας των Κωφών και η παροχή διερμηνέων νοηματικής σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης, αποτελούν στόχους της κοινότητας των Κωφών. Η πρόσβαση με τους διερμηνείς σε δημόσιες υπηρεσίες και εκδηλώσεις, η παροχή διερμηνέων νοηματικής, προγραμμάτων με υπότιτλους, ειδικών εκπομπών για Κωφούς στην τηλεόραση και η παροχή τεχνικών μέσων, όπως το τηλέφωνο με ειδικές ρυθμίσεις (τελετηλέφωνο) και άλλα μέσα εξυπηρέτησης (κουδούνια-φώτα, ρολόγια-δονητές κ.α.), είναι επίσης στόχοι διεκδίκησης της κοινότητας των Κωφών.

Επικοινωνία στην Κοινότητα των Κωφών

Οι Κωφοί επικοινωνούν μεταξύ τους με τη νοηματική γλώσσα. Η γνώση και η χρήση της νοηματικής γλώσσας θεωρείται απαραίτητη προϋπόθεση για την ένταξη κάποιου στην κοινότητα των Κωφών.

Οι ίδιοι οι Κωφοί, όπως συχνά συμβαίνει με τις γλωσσικές μειονότητες, ταυτίζονται πλήρως και υποστηρίζουν τη γλώσσα τους, η οποία είναι μέρος της πολιτισμικής τους κληρονομιάς.

Αυτή η στενή ταύτιση και η υποστήριξη της νοηματικής γλώσσας, σύμφωνα με έρευνες, υπήρχε πάντα στους Κωφούς. Από το 1960 όμως, τότε που έγινε ξεκάθαρο και επιστημονικά ότι η Αμερικάνικη Νοηματική Γλώσσα (ASL) είναι πλήρης γλώσσα διαφορετική από την Αγγλική, οι Κωφοί άρχισαν να διεκδικούν τα δικαιώματά τους κύρια ως γλωσσική μειονότητα και όχι ως ανάπηροι. Το ίδιο έγινε και σε άλλες χώρες αργότερα. Επίσης φάνηκε ξεκάθαρα ότι δε χρησιμοποιούν τα χέρια τους, όπως πί-

στευαν παλιά, επειδή δεν μπορούν να επικοινωνήσουν διαφορετικά, αλλά για να μεταδώσουν τη γλώσσα τους. Πριν το 1960 ο κόσμος πίστευε ότι η ASL, όπως και οι άλλες νοηματικές γλώσσες, ήταν ένας τρόπος επικοινωνίας, μια αναπαράσταση της ομιλούμενης γλώσσας στον αέρα. Το 1960 όμως πρώτος ο William Stokoe, καθηγητής στο Πανεπιστήμιο Gallaudet των Η.Π.Α., με τις έρευνές του έδειξε ότι η ASL είναι πλήρης γλώσσα με δικούς της γραμματικούς και συντακτικούς κανόνες, διαφορετικούς από την Αγγλική. Ο ίδιος και οι συνεργάτες του ανέλυσαν διεξοδικά κάθε νόημα παρουσιάζοντας τα δομικά στοιχεία της ASL. Από τότε, ένα μεγάλο πεδίο ερευνών άρχισε να δημιουργείται στο χώρο της γλωσσολογίας της νοηματικής γλώσσας, σε διάφορες χώρες, προσφέροντας έναν πλούτο γνώσεων, όχι μόνο για τη νοηματική γλώσσα, αλλά και για τη γλωσσική ικανότητα του ανθρώπου γενικότερα.

Σήμερα γνωρίζουμε ότι σε κάθε χώρα οι Κωφοί, όπως και οι ακούντες, έχουν τη δική τους νοηματική γλώσσα που διαφέρει από την ομιλούμενη. Ακόμα από έρευνες σε άλλες νοηματικές γλώσσες γνωρίζουμε ότι σε κάθε χώρα η εθνική νοηματική γλώσσα έχει διαλέκτους, όπως και η ομιλούμενη. Έτσι όπως οι κουλτούρες των Κωφών διαφέρουν από τις κουλτούρες της ευρύτερης κοινωνίας στην οποία ζουν, με τον ίδιο τρόπο, διαφέρουν και μεταξύ τους από χώρα σε χώρα.

Σε αυτό το σημείο θα θέλαμε ακόμα μια φορά να διευκρινίσουμε ότι, όταν χρησιμοποιούμε τον όρο «Ελληνική Νοηματική Γλώσσα» και σε συντομία ΕΝΓ, θα εννοούμε πάντα τη νοηματική γλώσσα που χρησιμοποιούν οι Κωφοί Έλληνες στην κοινότητά τους. Η γλώσσα αυτή είναι εντελώς διαφορετική από την Ελληνική ομιλούμενη γλώσσα. Η χρήση της Ελληνικής Νοηματικής Γλώσσας αναφέρεται στα έργα των αρχαίων Ελλήνων Κλασικών (στον «Κρατύλο» του Πλάτωνα). Έρευνες για την ΕΝΓ γίνονται στη Μονάδα Αγωγής Κωφών του Πανεπιστημίου Πατρών. Γενικότερα από διάφορες μαρτυρίες και ιστορικά ντοκουμέντα γνωρίζουμε ότι οι Κωφοί σε διάφορες χώρες χρησιμοποιούσαν πάντα τη δική τους νοηματική γλώσσα, την οποία μετέδιδαν από γενιά σε γενιά.

Οι Κωφοί επειδή ζουν και στην ευρύτερη κοινωνία στην οποία υπάρχει κυρίαρχη γλώσσα, μαθαίνουν ως ένα βαθμό -ανάλογα με το επίπεδο εκπαίδευσης που τους παρέχεται- και τη γλώσσα της ευρύτερης κοινωνίας. Έτσι οι Κωφοί θεωρούνται δίγλωσσοι και διπολιτισμικοί. Φυσικά λόγω των προβλημάτων που συνήθως έχουν να κάνουν με την εκπαίδευση και όχι με τους ίδιους τους Κωφούς, οι γνώσεις τους στην ομιλούμενη γλώσσα πολλές φορές είναι ελλιπείς.

Τα τελευταία χρόνια οι Κωφοί πιέζουν μέσα από τις οργανώσεις τους να τους δοθεί η ευκαιρία να μάθουν στο σχολείο εξίσου καλά και τις δυο γλώσσες, την ομιλούμενη (Ελληνική) και τη νοηματική (ΕΝΓ). Επιδιώκουν δη-

λαδή να αντιμετωπιστούν και από την εκπαίδευση ως δίγλωσσοι, ώστε να σχεδιαστούν κατάλληλα προγράμματα γι' αυτούς. Πάντως μέσα στην κοινότητα των Κωφών διακρίνει κανείς στους Κωφούς -ειδικά στις συζητήσεις τους με ακούοντες- χαρακτηριστικές συμπεριφορές διγλωσσίας (αλλαγή κώδικα- ανάμιξη κώδικα, κτλ)

Παρόλη την πρόοδο στην έρευνα της γλωσσολογίας στις νοηματικές γλώσσες, υπάρχουν ακόμα πολλές προκαταλήψεις για τους Κωφούς και κύρια για τη νοηματική γλώσσα. Πολλοί ακούοντες στους οποίους δυστυχώς συμπεριλαμβάνονται και πολλοί εκπαιδευτικοί κωφών παιδιών, έχουν ελλείψεις γνώσεις και προκατάληψη για τη νοηματική. Συνήθως αυτές οι προκαταλήψεις εκφράζονται με τις παρακάτω αντιλήψεις:

- ότι όλες οι νοηματικές γλώσσες είναι ίδιες, δηλαδή ότι υπάρχει μια διεθνής νοηματική γλώσσα,
- ότι η νοηματική γλώσσα είναι εικονική,
- ότι δεν έχει σύνταξη και γραμματική,
- ότι δεν μπορεί να μεταφέρει αφηρημένες έννοιες,
- ότι είναι υποδεέστερη της ομιλούμενης και
- ότι το δακτυλικό αλφάβητο και η νοηματική είναι το ίδιο πράγμα.

Αυτές είναι οι πιο συνηθισμένες απόψεις ή μύθοι -όπως ονομάζονται- για τη νοηματική που εκφράζουν την άγνοια του κόσμου για τους Κωφούς και τη γλώσσα τους. Φυσικά οι έρευνες έχουν δείξει ότι οι νοηματικές γλώσσες έχουν συγκεκριμένους γραμματικούς, συντακτικούς και φωνολογικούς κανόνες και ως οπτικοχωροθετικές γλώσσες διαφέρουν από τις ομιλούμενες

Η Εκπαίδευση των Κωφών και τα Ειδικά Σχολεία

Το σχολείο για τους Κωφούς έχει κοινωνικές διαστάσεις. Τα ειδικά σχολεία για τα περισσότερα κωφά παιδιά είναι ο τόπος της πρώτης επαφής τους με τους άλλους Κωφούς. Εκεί μαθαίνουν πώς να αντιμετωπίζουν την κώφωσή τους. Αποκτούν φίλους, μαθαίνουν τη γλώσσα τους και τους διάφορους τρόπους προσαρμογής που χαρακτηρίζουν τους Κωφούς ως μια κοινωνική ομάδα. Ειδικά τα σχολεία-οικοτροφεία όπου τα κωφά παιδιά περνούν ένα μεγάλο διάστημα της παιδικής ή της εφηβικής ζωής τους, έχουν ιδιαίτερη σημασία και σπουδαιότητα για την κοινότητα των Κωφών και την κουλτούρα τους. Εκεί οι Κωφοί διαμορφώνουν προσωπικότητα, αποκτούν αίσθηση της ομάδας, σιγουριά, ταυτότητα, αγάπη για τη γλώσσα τους και περηφάνια (την περηφάνια του Κωφού). Ακόμα στα μεγάλα σχολεία – οικοτροφεία Κωφών υπάρχουν χαρακτηριστικοί διάλεκτοι της νοηματικής γλώσσας. Αρκετοί Κωφοί μαθητές συνεχίζουν τις σπουδές τους σε ανώτερες σχολές και σε Πανεπιστήμια.

Σύμφωνα με έρευνες που έχουν γίνει στις Η.Π.Α, το 1/3 των μαθητών που απο-

φοιτούν από τα Λύκεια, συνεχίζει τις σπουδές του σε ανώτερα και ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα. Το Πανεπιστήμιο Gallaudet που ιδρύθηκε και λειτουργεί στις Η.Π.Α (Ουάσιγκτον) από το 1864, είναι το μοναδικό Πανεπιστήμιο στον κόσμο για Κωφούς φοιτητές. Αυτό το Πανεπιστήμιο παρέχει ευκαιρίες για σπουδές σε Κωφούς αλλά και σε ακούοντες, κύρια σε θεωρητικές επιστήμες. Έχει παίξει σημαντικό ρόλο στην έρευνα και την προαγωγή της επιστήμης ιδιαίτερα σε θέματα κώφωσης, γλωσσολογίας, ψυχολογίας, επικοινωνίας και νοηματικής γλώσσας. Έχει, επίσης, βοηθήσει στην ανάπτυξη της κοινότητας των Κωφών στις Η.Π.Α και σε όλο τον κόσμο. Το 1965 ιδρύθηκε στην ίδια χώρα το Πολυτεχνείο των Κωφών (National Technical Institute for the Deaf) γνωστό ως NTID, που αποτελεί τμήμα του Πολυτεχνείου του Rochester (R.I.T.). Με τα Πανεπιστήμια αυτά η Μονάδα Αγωγής Κωφών του Πανεπιστημίου Πατρών υλοποιεί κοινά ερευνητικά και επιμορφωτικά προγράμματα.

Σήμερα σπουδάζουν αρκετοί Κωφοί φοιτητές σε διάφορα Πανεπιστήμια στο εξωτερικό αλλά και στην Ελλάδα. Για την Ελλάδα δεν υπάρχουν στοιχεία σχετικά με το ποσοστό των Κωφών αποφοίτων μαθητών που συνεχίζουν σε Τ.Ε.Ι ή Α.Ε.Ι. Πάντως, οι Έλληνες Κωφοί οι οποίοι εγγράφονται σε διάφορες σχολές χωρίς εξετάσεις, αντιμετωπίζουν αρκετές δυσκολίες, όπως έχει αναφερθεί συχνά από την Ομοσπονδία Κωφών Ελλάδος, αλλά και από τους ίδιους τους φοιτητές σε διάφορα υπομνήματα τους. Οι δυσκολίες αυτές πηγάζουν από την αδιαφορία και την αδυναμία της Ανώτατης Εκπαίδευσης να παρέχει υποστηρικτικές υπηρεσίες σε Κωφούς φοιτητές στα Πανεπιστήμια (διερμηνεία ΕΝΓ, κτλ). Αντίθετα, σε Πανεπιστήμια του εξωτερικού σε Κωφούς φοιτητές παρέχονται από το Πανεπιστήμιο δωρεάν διερμηνείς νοηματικής γλώσσας, για να μπορούν να παρακολουθούν τις διαλέξεις και να συμμετέχουν σε αυτές. Ακόμα υπάρχουν υπηρεσίες που παρέχουν σημειώσεις των παραδόσεων στους φοιτητές, φροντιστηριακά μαθήματα και συμβουλευτική στήριξη.

Καθώς πιο πολλοί Κωφοί αποφοιτούν από τα Πανεπιστήμια, η κοινότητα των Κωφών διαφοροποιείται αποκτώντας περισσότερη δύναμη και ικανότητα για δυναμικότερη παρουσία στις διεκδικήσεις της.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι

ΥΠΟΥΡΓΙΚΗ ΑΠΟΦΑΣΗ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΣΠΟΥΔΩΝ Π.Ε & Δ.Ε.
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΕΙΔΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ
ΤΜΗΜΑ Α΄

Βαθμός ασφαλείας:
Να διατηρηθεί μέχρι:

Αθήνα 1-10-2002

Μητροπόλεως 15
10185 ΑΘΗΝΑ
Πληροφορίες: Κ. Καρακίδας
Τηλέφωνο: 0103314553, 0103235751
FAX : 0103235876

Αρ. Πρωτ. Βαθμός Προτερ.
102357/Γ6

Α Π Ο Φ Α Σ Η

ΔΗΜΟΣΙΕΥΘΗΚΕ
ΣΤΟ Φ.Ε.Κ. 1319/Τ.Β.
ΗΜΕΡ.: 10-10-2002

ΘΕΜΑ: Ένταξη, φοίτηση και αποφοίτηση των ατόμων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες σε όλους τους τύπους των σχολείων Ειδικής Αγωγής και τα Τμήματα Ένταξης

Έχοντας υπόψη:

1. Τις διατάξεις του άρθρου Ι, παρ. 20 περ. α του Ν. 2817/2000 (ΦΕΚ 78/τ. Α΄/14-3-2000) «εκπαίδευση των ατόμων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες»
2. Την αριθ. 2/2002 Πράξη του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου
3. Την αριθ. ΣΤ5/15/2000 κοινή απόφαση του Πρωθυπουργού και του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, για την ανάθεση αρμοδιοτήτων (ΦΕΚ 582/Β/2000
4. Το γεγονός ότι από την απόφαση αυτή δεν προκαλείται δαπάνη σε βάρος του κρατικού προϋπολογισμού

α πο φ α σ ί ζ ο υ μ ε

ορίζουμε την ένταξη, φοίτηση και αποφοίτηση των ατόμων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες σε όλους τους τύπους των σχολείων Ειδικής Αγωγής και στα Τμήματα Ένταξης, ως ακολούθως:

Α. Ένταξη- φοίτηση και αποφοίτηση των ατόμων με ειδικές εκπ/κές ανάγκες στις συνήθεις σχολικές τάξεις της Πρωτοβάθμιας ή της Δευτεροβάθμιας Γενικής ή Τεχνικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης

1. Η φοίτηση των μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στις συνήθεις σχολικές τάξεις προτείνεται από το Κ.Δ.Α.Υ. σε περιπτώσεις που:

α) οι μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες δεν αντιμετωπίζουν ιδιαίτερα σοβαρές δυσκολίες και μπορούν να παρακολουθήσουν το πρόγραμμα της συνηθισμένης σχολικής τάξης, εάν βοηθηθούν από εκπαιδευτικό ειδικής αγωγής σε περιοδική και προγραμματισμένη βάση

β) οι μαθητές κατοικούν σε περιοχή που δεν υπάρχει άλλο πλαίσιο ειδικής αγωγής (ειδικό σχολείο, τμήμα ένταξης κτλ). Στην περίπτωση αυτή μπορεί να διατίθεται, σε μόνιμη βάση, ένας εκπαιδευτικός ειδικής αγωγής

2. Η φοίτηση των μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στη συνηθή σχολική τάξη της Πρωτοβάθμιας ή Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, συνοδεύεται με:

α) προσαρμογή της διδασκαλίας βάσει του Εξατομικευμένου Εκπαιδευτικού Προγράμματος (ΕΕΠ) του μαθητή που σχεδιάζεται, αξιολογείται και τροποποιείται από το ΚΔΑΥ, σε συνεργασία με τον εκπαιδευτικό ειδικής αγωγής, τον εκπαιδευτικό ή τους εκπαιδευτικούς της τάξης του μαθητή, καθώς και με τους αρμόδιους σχολικούς συμβούλους ειδικής και γενικής αγωγής

β) παροχή βοήθειας από εκπαιδευτικό ειδικής αγωγής, που ορίζεται από το ΚΔΑΥ σε συνεργασία με το σχολικό σύμβουλο ειδικής αγωγής, σε περιοδική ή μόνιμη βάση, κατά περίπτωση. Η διάρκεια, ο τρόπος και τα μέσα στήριξης από τον εκπαιδευτικό ειδικής αγωγής ή από άλλο μέλος του ειδικού εκπαιδευτικού προσωπικού, προτείνονται από το Κ.Δ.Α.Υ., το οποίο και εποπτεύει την υλοποίηση των προγραμμάτων αυτών σε συνεργασία με τους συμβούλους ειδικής και γενικής αγωγής.

3. Ο αριθμός των μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες που εντάσσεται σε μία συνηθή σχολική τάξη δεν μπορεί να είναι ανώτερος των τριών μαθητών. Στις συνηθείς σχολικές τάξεις που έχουν ενταχθεί μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες μπορεί να μειώνεται ανάλογα ο συνολικός αριθμός των μαθητών. Τη συγκεκριμένη μείωση εισηγείται το οικείο Κ.Δ.Α.Υ. στην οικεία Διεύθυνση Εκπαίδευσης

4. Ο εκπαιδευτικός ειδικής αγωγής, ο οποίος στηρίζει μαθητές που είναι ενταγμένοι σε συνηθείς σχολικές τάξεις ή τμήματα ένταξης, εκτός από την εξατομικευμένη βοήθεια στους μαθητές, παρέχει συμβουλευτική στήριξη στον εκπαιδευτικό ή στους εκπαιδευτικούς της συνηθούς σχολικής τάξης, στηρίζει και ενημερώνει τους γονείς των μαθητών για να επιτύχει τη συστηματική συνεργασία τους με τους εκπαιδευτικούς και φροντίζει έτσι, ώστε να υλοποιείται αποτελεσματικά το ΕΕΠ.

5. Οι μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες που φοιτούν:

α) στις συνηθείς σχολικές τάξεις της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης προάγονται στην επόμενη τάξη όπως και οι υπόλοιποι μαθητές της συνηθούς σχολικής τάξης και μόνο σε ιδιαίτερες περιπτώσεις, ύστερα από τη σύμφωνη γνώμη του Κ.Δ.Α.Υ. και των γονέων ή κηδεμόνων, μπορεί ο μαθητής να παραμείνει στην ίδια τάξη.

β) στις συνήθεις σχολικές τάξεις της δευτεροβάθμιας γενικής ή τεχνικής εκπαίδευσης προάγονται στην επόμενη τάξη όπως και οι υπόλοιποι μαθητές της συνήθους σχολικής τάξης και μπορούν να εξεταστούν, εφόσον το ζητήσουν κι όπου αυτό προβλέπεται, με τη διαδικασία που ορίζεται για την εξέταση και αξιολόγηση των μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες.

Β. Ένταξη- φοίτηση σε Τμήματα Ένταξης μέσα σε σχολεία της Πρωτοβάθμιας ή Δευτεροβάθμιας Γενικής ή Τεχνικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης

1. Η φοίτηση σε Τμήματα Ένταξης της Πρωτοβάθμιας ή της Δευτεροβάθμιας γενικής ή τεχνικής εκπαίδευσης, προτείνεται από το Κ.Δ.Α.Υ και μετά από σχετικό αίτημα των γονέων ή κηδεμόνων σε περιπτώσεις που:

α) οι μαθητές αντιμετωπίζουν ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες και προκειμένου να παρακολουθήσουν το πρόγραμμα του κανονικού σχολείου χρειάζονται συστηματική στήριξη από εκπαιδευτικό ειδικής αγωγής για ορισμένες ώρες την ημέρα ή την εβδομάδα σε συγκεκριμένο χώρο

β) οι μαθητές με σοβαρές ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες της περίπτωσης β) παρ.1, κεφ. Α' αυτής της απόφασης, όταν ο αριθμός των μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες υπερβαίνει τους τρεις.

2. Στα Τμήματα Ένταξης υλοποιούνται εκπαιδευτικά προγράμματα προσαρμοσμένα στο πλαίσιο του ΕΕΠ του μαθητή. Παρέχεται εξατομικευμένη ή ομαδική διδασκαλία, ανάλογα με τις ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες των μαθητών, σε συγκεκριμένο χώρο του σχολείου και βάσει συγκεκριμένου ωρολογίου προγράμματος. Τα μαθήματα αυτά σκοπό έχουν τη στήριξη των μαθητών, ώστε να υπάρχει συνέχεια και σύνδεση με το πρόγραμμα της τάξης τους. Οι ώρες που ένας μαθητής βρίσκεται στο Τμήμα Ένταξης δεν μπορεί να ξεπερνούν τις 10 εβδομαδιαίως, εκτός εξαιρετικών περιπτώσεων, όπως αυτές ορίζονται από τα Κ.Δ.Α.Υ

3. Η φοίτηση των μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες σε Τμήματα Ένταξης συνεπάγεται:

α) την προσαρμογή της διδασκαλίας βάσει του ΕΕΠ του μαθητή

β) τη διδασκαλία μαθημάτων στο Τμήμα Ένταξης, από εκπαιδευτικό ειδικής αγωγής που υπηρετεί στο τμήμα αυτό

γ) την παρακολούθηση μαθημάτων στην τάξη του μαθητή και όπου αυτό απαιτείται με τη βοήθεια του εκπαιδευτικού ειδικής αγωγής. Στις περιπτώσεις αυτές ο εκπαιδευτικός ειδικής αγωγής προσφέρει τη βοήθειά του σε εξατομικευμένη βάση μέσα στην τάξη του μαθητή, παρέχοντας όμως το έργο του σε λειτουργική ενότητα με τη λοιπή ομάδα της τάξης (πχ. βοηθάει και άλλους μαθητές, βρίσκεται διακριτικά στο χώρο της τάξης, συμμετέχει σε κοινές δραστηριότητες της τάξης, φροντίζει για τη συμμετοχή των μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στα διαλείμματα ή σε άλλες δραστηριότητες, κλπ).

4. Την ευθύνη της εκπαίδευσης του μαθητή που φοιτά στα Τμήματα Ένταξης

έχουν από κοινού ο εκπαιδευτικός του Τμήματος Ένταξης και ο εκπαιδευτικός της συνήθους σχολικής τάξης φοίτησης του μαθητή. Οι δύο εκπαιδευτικοί συνεργάζονται σε τακτά χρονικά διαστήματα για την παρακολούθηση του προγράμματος του μαθητή, για τις σχετικές προσαρμογές και τροποποιήσεις της διδασκαλίας, καθώς και για την αξιολόγηση της προόδου του. Το δε Εξατομικευμένο Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα (ΕΕΠ) του μαθητή σχεδιάζεται, αξιολογείται και τροποποιείται από το ΚΔΑΥ, σε συνεργασία με τον εκπαιδευτικό ειδικής αγωγής, τον εκπαιδευτικό ή τους εκπαιδευτικούς της τάξης του μαθητή, καθώς και με τους αρμόδιους σχολικούς συμβούλους ειδικής και γενικής αγωγής

5. Οι μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες που φοιτούν:

- α) σε Τμήματα Ένταξης της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης προάγονται στην επόμενη τάξη, όπως και οι υπόλοιποι μαθητές της συνήθους σχολικής τάξης και μόνο σε ιδιαίτερες περιπτώσεις, μετά από τη σύμφωνη γνώμη του Κ.Δ.Α.Υ. και των γονέων ή κηδεμόνων, μπορεί ο μαθητής να παραμείνει στην ίδια τάξη. Αποφοιτούν δε από την πρωτοβάθμια εκπαίδευση, το αργότερο μέχρι το 14ο έτος της ηλικίας τους.
- β) σε Τμήματα Ένταξης της δευτεροβάθμιας γενικής ή τεχνικής εκπαίδευσης προάγονται στην επόμενη τάξη, όπως και οι υπόλοιποι μαθητές της συνήθους σχολικής τάξης και μπορούν να εξεταστούν, εφόσον το ζητήσουν κι όπου αυτό προβλέπεται, με τη διαδικασία που ορίζεται για την εξέταση και αξιολόγηση των ατόμων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. Αποφοιτούν δε από την υποχρεωτική δευτεροβάθμια εκπαίδευση, το αργότερο, μέχρι την ηλικία των 19 ετών και από το Λύκειο μέχρι το 22ο έτος.

Γ. Ένταξη, φοίτηση και αποφοίτηση των ατόμων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες σε αυτοτελή σχολεία ειδικής αγωγής

1. Η ένταξη και η φοίτηση των μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στις αυτοτελείς σχολικές μονάδες ειδικής αγωγής της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης προτείνεται από το οικείο Κ.Δ.Α.Υ μετά από τη διάγνωση-αξιολόγηση του ατόμου με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες και μετά από σχετικό αίτημα των γονέων ή των εχόντων τη γονεϊκή μέριμνα στις περιπτώσεις που:

- α) οι ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες των μαθητών είναι ιδιαίτερα σοβαρές και χρειάζονται συστηματική και προγραμματισμένη υποστήριξη από εκπαιδευτικό ειδικής αγωγής και ειδικό εκπαιδευτικό προσωπικό σε σχολική μονάδα ειδικής αγωγής που διαθέτει και την κατάλληλη υλικοτεχνική υποδομή
- β) οι μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες φαίνεται να ωφελούνται ιδιαίτερα από αυτό το εκπαιδευτικό πλαίσιο

2. Η φοίτηση των μαθητών στα πλαίσια αυτά γίνεται ως παρακάτω:

- α) ο μαθητής παρακολουθεί ειδικά προσαρμοσμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα από εκπαιδευτικό ειδικής αγωγής και ειδικό εκπαιδευτικό προσωπικό. Το πρόγραμμα αυτό υλοποιείται με βάση το ΕΕΠ που έχει προταθεί για το μαθητή από το Κ.Δ.Α.Υ.

β) ο μαθητής παρακολουθεί προγράμματα κοινωνικοποίησης και εφόσον θεωρηθεί αναγκαίο, επιδιώκεται η ένταξή του σε δομές της συνήθους εκπαίδευσης ή η κατάταξή του σε άλλη βαθμίδα ειδικής αγωγής. Η ένταξη του μαθητή ή η κατάταξη σε άλλη ΣΜΕΑ γίνεται μετά από αξιολόγηση του μαθητή που διενεργείται από το οικείο Κ.Δ.Α.Υ και μετά από αίτημα των εκπαιδευτικών ή των γονέων ή του σχολικού συμβούλου ειδικής αγωγής.

3. Η φοίτηση των μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στα ΤΕΕ ειδικής αγωγής Α΄ και Β΄ βαθμίδας, στα Ενιαία Λύκεια ειδικής αγωγής και στα ΕΕΕΕΚ, ανάλογα με τις μαθησιακές δυσκολίες των φοιτώντων, μπορεί να παραταθεί με εισήγηση του Κ.Δ.Α.Υ και μετά το 22ο έτος της ηλικίας τους. Ειδικότερα για τα ΤΕΕ ειδικής αγωγής Β΄ Βαθμίδας που περιλαμβάνουν τους Α΄ και Β΄ κύκλους σπουδών η φοίτηση μπορεί να παραταθεί σε κάθε κύκλο σπουδών μετά από εισήγηση του οικείου ΚΔΑΥ.

4. Η διάρκεια φοίτησης και η αποφοίτηση των μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες από κάθε βαθμίδα εκπαίδευσης σχεδιάζεται έτσι, ώστε να υπάρχει συνέχεια του Εξατομικευμένου Εκπαιδευτικού Προγράμματός (ΕΕΠ) του στην επόμενη κατάλληλη βαθμίδα ειδικής ή γενικής εκπαίδευσης (Γυμνάσιο, Λύκειο, ΕΕΕΕΚ, ΤΕΕ) και να διασφαλίζεται η παροχή ολοκληρωμένων και κατάλληλων προγραμμάτων εκπαίδευσης των μαθητών αυτών.

Η παρούσα απόφαση να δημοσιευθεί στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ

ΠΕΤΡΟΣ ΕΥΘΥΜΙΟΥ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ

ΧΡΗΣΙΜΕΣ ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΙΣ

A. Φορείς για Κωφούς

1. Μονάδα Αγωγής Κωφών

ΠΤΔΕ Πανεπιστημίου Πατρών
Ρίο, Πάτρα, 26500,
τηλ/fax: 2610 997594
e-mail: v.lampropoulou@upatras.gr
<http://www.deaf.elemedu.upatras.gr>

2. Διεύθυνση Ειδικής Αγωγής ΥΠ.Ε.Π.Θ

Ταχ. Δ/ση: Ερμού 15 -10185, Αθήνα,
τηλ: 210 32 35 932, fax: 210 32 35 876
<http://www.dea.gr>

3. Τμήμα Ειδικής Αγωγής Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Ταχ. Δ/ση: Μεσογείων 39
τηλ: 210 60 84 497, fax: 210 60 15774
e-mail: spedu@pi-schools.gr www.pi-schools.gr

4. Ομοσπονδία Κωφών Ελλάδος (ΟΜΚΕ)

Μυλλέρου 1, Αθήνα 104 36
τηλ/TDD: 210 520 33 0950
Fax: 210 52 33 968
E-mail: hfd@otenet.gr www.otenet.gr/omkedeaf

5. ΚΕΕΣΕ Αργυρούπολης

Ταχ. Δ/ση: Σπετσών 3 & Κρήτης, Αργυρούπολη, Αθήνα
τηλ: 210 9955671, fax: 210 9934831

6. Σωματείο Διερμηνέων Ελληνικής Νοηματικής Γλώσσας (ΕΝΓ)

Ταχ. Δ/ση: Ζαχαρώφ 1, 11521 Αμπελόκηποι, Αθήνα
τηλ/ fax: 210 6456069
email: sdeng@in.gr

Β. Διευθύνσεις & Τηλέφωνα Κ.Δ.Α.Υ.

α/α	Κ.Δ.Α.Υ.	Ταχυδρομική Δ/νση	Τηλ. & Fax
1	ΑΘΗΝΑΣ	Θηβών 260 Αιγάλεω 122 41 Αθήνα	Τηλ. & fax: 210 56 10 995 210 56 13 655
2	ΑΝ. ΑΤΤΙΚΗΣ	Χρήστου Μπέκα 190 04 Σπάτα	210 66 33 787 fax: 210 66 34 670
3	ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	Περσεφόνης 19 192 00 Ελευσίνα	Τηλ. & fax: 210 5561 665 210 55 61 990
4	ΠΕΙΡΑΙΑ	Τζαβέλα 88 185 23 Πειραιάς	210 41 31 561 fax: 210 41 31 509
5	ΑΙΤΩΛ/ΝΙΑΣ	Ειδικό Δημοτικό Σχολείο Μεσολογγίου Κύπρου 80 302 00 Μεσολόγγι	Τηλ. & fax: 26310-51 114
6	ΑΡΚΑΔΙΑΣ	Ακαδημίας 12 221 00 Τρίπολη	Τηλ.: 2710-223 426 fax: 238 315
7	ΑΧΑΪΑΣ	Μακεδονίας 59-61	Τηλ.: 2610 456064 & 420724 Fax: 2610 429995
8	ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΩΝ	Αντ. Δαμασκηνού 102 851 00 Ρόδος	Τηλ & fax: 22410-21 822 Τηλ. 43 795
9	ΕΒΡΟΥ	3ο Γυμνάσιο Αλεξανδρούπολης Οψικίου 33 (Π.Ε.Κ) 68100 Αλεξανδρούπολη	25510-26 466 fax: 22 519
10	ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ	1ο Γραφείο Δ.Ε. Ηρακλείου Μονοφισίτου 6 71201 Ηράκλειο	2810- 333 773 & 74, 76, 77, 78, 79 fax: 333 775

11	ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ	Κολοκοτρώνη 22 56430 Σταυρούπολη Θεσσαλονίκη	2310-587 391 Γραμμ. 587 392 Δ/ντ. 649 584 & 649 585 fax: 587 391, 649 717
12	ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ	2ο Γυμνάσιο Ιωαννίνων Γ. Παπανδρέου 4-5 45444 Ιωάννινα	26510-75387 fax: 25054
13	ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ	Κέντρο Αποθεραπείας, Αποκατάστασης και Υποστήριξης, Περιοχή Αεροδρομίου Άργος Ορεστικό 52200 Καστοριά	Τηλ. & fax: 24570-44021
14	ΚΕΡΚΥΡΑΣ	Δημητρίου Καββάδα 22 49100 Κέρκυρα	Τηλ. & fax: 26610-81055
15	ΚΟΖΑΝΗΣ	Διοικητήριο Κοζάνης Δημοκρατίας 50 50100 Κοζάνη	24610-67395 fax: 67394
16	ΚΥΚΛΑΔΩΝ	Όπισθεν Νοσοκομείου Σύρου 84100 Σύρος	22810-79826 79627, 79628 προϊστ. 79624 fax: 79625
17	ΛΑΡΙΣΑΣ	Καστοριάς 2α 41335 Λάρισα	2410-555 223 προϊστ. 555 222 fax: 236 317 & 538 522
18	ΛΕΣΒΟΥ	Ειδικό Δημ. Σχολείο Μυτιλήνης Γ.Μούρα 10 Ακλειδιού Μυτιλήνης 81100 Μυτιλήνη	22510-22871

19	ΞΑΝΘΗΣ	11ο Δημοτικό Σχολείο Ξάνθης Νεάπολη 67100 Ξάνθη	25410-83691 fax: 83691
20	ΠΕΛΛΑΣ	Ειδικό Δημ. Σχολείο Έδεσσας Κων/πολεως 72 58200 Έδεσσα	τηλ & fax: 23810-25228
21	ΡΟΔΟΠΗΣ	Μάρκου Μπότσαρη 1 69100 Κομοτηνή	25310-81288 fax: 82896
22	ΦΘΙΩΤΙΔΑΣ	Παπαβασιλείου 6 Χαλμούκου 35100 Λαμία	22310-66163 προϊστ. 66162 fax: 66163

Γ. Ακουσολογικά κέντρα

Ακουσολογικά κέντρα έχουν όλα τα τριτοβάθμια Νοσοκομεία και ακουσολογικό τμήμα όλες σχεδόν οι ΩΡΛ κλινικές. Για παιδιά μπορείτε να απευθύνεστε μόνο στα ακουσολογικά τμήματα των νοσοκομείων παιδών.

1. Νοσοκομείο Παιδών Αγλαΐα Κυριακού

Θηβών και Λειβαδίας, 11527 Γουδί, Αθήνα, τηλ: 210 7775610

2. Νοσοκομείο Παιδών Αγ. Σοφία Αθηνών

Γουδί, Αθήνα, τηλ: 210 7467000

3. Ιπποκράτειο (Πανεπιστημιακό) Αθηνών

Βασ. Σοφίας 114, 11527 Αθήνα, τηλ: 210 7483770

4. Νοσοκομείο Νίκαιας Πειραιά

Μαντούβαλου 3 τηλ. 210 42 52 850

5. Νοσοκομείο ΑΧΕΠΑ (Πανεπιστημιακό) Θεσσαλονίκης

Στ. Κυριακίδη 1, Θεσσαλονίκη, τηλ: 2310 993310

6. Καραμανδάνειο Νοσοκομείο Παιδών

Ερ. Σταυρού 40, 26225, Πάτρα, τηλ: 2610 622222

7. Περιφερειακό Πανεπιστημιακό Γενικό Νοσοκομείο Πατρών

Ριο, 26500, Πάτρα, τηλ: 2610 999111

8. Περιφερειακό Πανεπιστημιακό Γενικό Νοσοκομείο Ηρακλείου (ΠΕΠΑΓΝΗ)

Διακλάδωση Βουτών-Σταυρακίων, τηλ. 2810 392111

Δ. ΕΙΔΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ

ΝΟΜΑΡΧ. ΑΥΤΟΔ

Δ/ΝΣΗ

ΣΧΟΛΙΚΗ ΜΟΝΑΔΑ ΕΙΔΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

ΑΘΗΝΑ		ΒΡΕΦ/ΣΥΜΒ. ΣΤΑΘΜΟΣ (ΕΘΝ ΙΔΡ.ΚΩΦΩΝ.)
ΑΘΗΝΑ	ΝΠΕ	ΕΙΔΙΚΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ-ΕΘΝ. ΙΔΡ ΚΩΦΩΝ
ΑΘΗΝΑ	ΝΠΕ	ΕΙΔΙΚΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ ΚΩΦ-ΒΑΡ
ΑΘΗΝΑ	ΔΠΕ	6Θ ΕΙΔΙΚΟ ΔΗΜ. ΚΩΦ-ΒΑΡ
ΑΘΗΝΑ	ΒΔΕ	ΕΓ ΚΩΦΩΝ-ΚΑΡΗΚ ΑΓ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ
ΑΘΗΝΑ	ΒΔΕ	ΕΕΛ ΚΩΦΩΝ-ΒΑΡΗΚ ΑΓ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ
ΑΘΗΝΑ	ΒΔΕ	ΤΕΕ/ΕΑ ΚΩΦ-ΒΑΡ ΑΓ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ
ΑΘΗΝΑ	ΔΠΕ	ΕΙΔΙΚΟ ΔΗΜ. ΑΡΓΥΡΟΥΠΟΛΗ
ΑΘΗΝΑ	ΒΔΕ	ΕΙΔ ΓΥΜ Κ-Β ΑΡΓΥΡΟΥΠΟΛΗΣ
ΑΘΗΝΑ	ΒΔΕ	ΕΙΔ ΛΥΚ ΤΑΞΕΙΣ Κ/Β ΑΡΓΥΡΟΥΠ
ΑΧΑΪΑ		ΒΡΕΦ/ΣΥΜΒ. ΣΤΑΘΜΟΣ (ΕΘΝ ΙΔΡ.ΚΩΦΩΝ.)
ΑΧΑΪΑ	ΠΕ	ΕΙΔΙΚΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ ΠΑΤΡΑΣ
ΑΧΑΪΑ	ΔΕ	ΕΙΔ ΓΥΜ ΤΑΞ ΓΙΑ ΚΩΦΑ-18 ΓΥΜ
ΑΧΑΪΑ	ΔΕ	ΕΙΔ ΛΥΚ ΤΑΞ ΓΙΑ ΚΩΦΑ-18 ΓΥΜ
ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ	ΠΕ	ΕΙΔΙΚΟ ΔΗΜ. ΚΩΦ-ΒΑΡ ΡΟΔΟΥ
ΕΥΒΟΙΑ	ΠΕ	ΕΙΔΙΚΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ ΧΑΛΚΙΔΑΣ
ΕΥΒΟΙΑ	ΠΕ	ΕΙΔΙΚΟ ΔΗΜ. ΧΑΛΚΙΔΑΣ Κ-Β
ΗΡΑΚΛΕΙΟ	ΠΕ	ΕΙΔΙΚΟ ΔΗΜ. ΚΩΦ-ΒΑΡ ΗΡΑΚ
ΗΡΑΚΛΕΙΟ	ΔΕ	ΕΤ ΚΩΦΩΝ 3 ΓΥΜ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ
ΗΡΑΚΛΕΙΟ	ΔΕ	ΕΤ ΚΩΦΩΝ 3 ΕΝΙΑΙΟ ΛΥΚΕΙΟ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ		ΒΡΕΦ/ΣΥΜΒ. ΣΤΑΘΜΟΣ (ΕΘΝ ΙΔΡ.ΚΩΦΩΝ.)
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ	Α ΠΕ	ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ ΚΩΦΩΝ ΕΙΔ. ΑΓΩΓΗΣ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ	Α ΠΕ	ΕΙΔΙΚΟ ΔΗΜ. ΚΩΦ-ΒΑΡ-ΕΙΚ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ	Α ΠΕ	10 ΕΙΔΙΚΟ ΔΗΜ. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ	Α ΔΕ	ΕΓ ΚΩΦ-ΒΑΡ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ	Α ΔΕ	ΤΕΕ ΕΙΔ ΑΓΩΓΗΣ ΚΩΦ-ΒΑΡ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ	Α ΠΕ	1 ΝΗΠ ΠΥΛΑΙΑΣ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ	Α ΠΕ	51 ΔΗΜ. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ	Α ΠΕ	38 ΔΗΜ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ	ΒΔΕ	2 ΓΥΜΝ. ΠΟΛΙΧΝΗΣ
ΙΩΑΝΝΙΝΑ	ΠΕ	ΕΙΔΙΚΟ ΔΗΜ. ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΚΩΦΩΝ ΒΑΡΗΚΩΝ
ΚΑΡΔΙΤΣΑ	ΠΕ	9 ΔΗΜ ΚΑΡΔΙΤΣΑΣ
ΜΑΓΝΗΣΙΑ	ΠΕ	ΕΙΔΙΚΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ ΚΩΦ-ΒΑΡ ΒΟΛΟΥ
ΜΑΓΝΗΣΙΑ	ΠΕ	1Θ ΕΙΔΙΚΟ ΔΗΜ. ΚΩΦ-ΒΑΡ ΒΟΛΟΥ
ΜΕΣΣΗΝΙΑ	ΠΕ	6 ΔΗΜ ΚΑΛΑΜΑΤΑΣ
ΠΙΕΡΙΑ	ΠΕ	16 ΝΗΠ Κ-Β ΚΑΤΕΡΙΝΗΣ
ΣΕΡΡΕΣ	ΠΕ	ΕΙΔΙΚΟ ΔΗΜ Κ-Β
ΧΑΝΙΑ	ΠΕ	ΕΙΔΙΚΟ ΔΗΜ. Κ-Β ΧΑΝΙΩΝ ΕΙΚ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ	ΔΕ	2 ΛΥΚΕΙΟ ΠΟΛΙΧΝΗΣ
ΜΕΣΣΗΝΙΑ	ΔΕ	ΛΥΚΕΙΑΚΗ ΤΑΞΗ
ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ	ΔΕ	3 ΓΥΜΝ. ΡΟΔΟΥ
ΧΑΝΙΑ	ΔΕ	7 ΕΝ. ΛΥΚΕΙΟ ΧΑΝΙΩΝ

Στοιχεία από το ΥΠ.Ε.Π.Θ 2002-2003

ΚΩΦΩΝ-ΒΑΡΗΚΩΝ

ΒΑΘΜΙΔΑ	ΤΑΧ. ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ	Τ.Κ.	ΤΗΛΕΦΩΝΑ
	ΖΑΧΑΡΩΦ Ι	16231	210-6462523
ΝΗΠ	ΖΑΧΑΡΩΦ Ι	11521	210-6428082
ΝΗΠ	ΕΥΝΑΡΔΟΥ 16	15237	210-6810579
ΔΗΜ	ΕΥΝΑΡΔΟΥ 18 (F 6891720)	15123	210-6810579
ΓΥΜ/ΛΥΚ	ΚΟΡΥΤΣΑΣ 17	15343	210-6012946
ΓΥΜ/ΛΥΚ	ΚΟΡΥΤΣΑΣ 17	15343	210-6012922
ΓΥΜ/ΛΥΚ	ΚΟΡΥΤΣΑΣ 17	15343	210-6011299
ΔΗΜ	ΗΛΕΚΤΡΟΥΠΟΛΕΩΣ 44	16452	210-9932814
ΓΥΜ/ΛΥΚ	ΦΕΙΔΙΟΥ 27-ΥΜΗΤΟΥ 4	14652	210-9953507
ΤΕ	ΦΕΙΔΙΟΥ 27-ΥΜΗΤΤΟΥ 4	14652	210-9953507
	ΔΙΟΔΩΡΟΥ ΙΙ	26443	2610-454423
ΙΘ ΕΙΔ-ΕΙΔΙΚΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ	ΔΙΟΔΩΡΟΥ ΙΙ	26443	2610-454423
ΤΜ. ΕΝΤΑΞΗΣ-Γ/Λ	ΝΑΥΠΑΚΤΟΥ 29	26331	2610-226779
ΤΜ. ΕΝΤΑΞΗΣ-Γ/Λ	ΝΑΥΠΑΚΤΟΥ 29	26331	2610-226779
2Θ ΕΙΔΙΚΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ	ΚΩΝ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ	85100	22410-38395
ΙΘ ΕΙΔΙΚΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ	ΝΕΟΦΥΤΟΥ-ΚΟΥΚΟΥΛΗ	34100	22210-83296
ΙΘ ΕΙΔΙΚΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ	ΝΕΟΦΥΤΟΥ	34100	22210-83933
3Θ ΕΙΔΙΚΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ	Λ ΚΝΩΣΣΟΥ 126Α	71306	2810-230139
ΤΜ. ΕΝΤΑΞΗΣ-Γ/Λ	Λ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ 12	71306	2810-224078
ΤΜ. ΕΝΤΑΞΗΣ-Γ/Λ	Λ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ 12	71306	2810-282911
	ΤΕΡΜΑ ΠΑΝΟΡΑΜΑΤΟΣ	55236	2310-343093
ΙΘ ΕΙΔΙΚΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ	ΤΕΡΜΑ ΠΑΝΟΡΑΜΑΤΟΣ	55236	2310-343093
ΕΙΔΙΚΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ	ΚΟΜΝΗΝΩΝ 86	55236	2310-343093
6Θ ΕΙΔΙΚΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ	Αx. ΣΑΜΟΘΡΑΚΗ - ΚΡΗΤΗΣ	54655	2310-426805
ΕΙΔΙΚΟ ΓΥΜ/ΛΥΚΕΙΟ	ΠΑΝΟΡΑΜΑΤΟΣ	55200	2310-343348
ΕΙΔΙΚΟ ΓΥΜ/ΛΥΚΕΙΟ	Γ ΣΧΟΛΗΣ 95 ΤΘ 42 ΦΟΙΝΙΚΑΣ	55102	2310-473441
ΤΜ. ΕΝΤΑΞΗΣ-ΝΗΠ	Μ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ 98	55535	2310-301800
ΤΜ. ΕΝΤΑΞΗΣ- ΔΗΜ	ΚΑΣΑΝΔΡΟΥ 54	54633	2310-273371
ΤΜ. ΕΝΤΑΞΗΣ-ΔΗΜ	ΜΑΝΟΥΣΟΓΙΑΝΝΑΚΗ Ι	54621	2310-223959
ΤΜ.ΕΝΤΑΞΗΣ Γ/Λ	ΛΕΩΦ.ΣΤΡΑΤΟΥ 129	56429	2310-663960
2Θ ΕΙΔΙΚΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ	ΒΟΡ ΗΠΕΙΡΟΥ 23	45333	26510-29329
ΤΜ. ΕΝΤΑΞΗΣ ΚΩΦΩΝ ΒΑΡΗΚΩΝ	ΤΕΡΜΑ Δ. ΛΑΠΠΑ	43100	24410-21418
ΙΘ ΕΙΔ-ΝΗΠ	Γ ΔΗΜΟΥ-ΚΥΠΡΟΥ	38221	24210-72382
ΕΙΔΙΚΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ	Γ ΔΗΜΟΥ-ΚΥΠΡΟΥ	38221	24210-72382
ΤΜ. ΕΝΤΑΞΗΣ-ΔΗΜ	ΕΛΕΑΒΟΥΛΚΟΥ 24	24100	27210-23030
ΤΜ. ΕΝΤΑΞΗΣ-ΔΗΜ	28 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 15	60100	23510-73846
8Θ ΕΙΔΙΚΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ/ΟΛΟΗΜ	ΚΟΥΡΕΩΣ Ι		23210 21989
ΕΙΔ ΔΗΜΟΤΙΚΟ	ΚΙΣΣΑΜΟΣ ΧΑΝΙΩΝ	73400	28220-23475
ΤΜ.ΕΝΤΑΞΗΣ			
ΤΜ.ΕΝΤΑΞΗΣ			
ΤΜ.ΕΝΤΑΞΗΣ			
ΤΜ.ΕΝΤΑΞΗΣ			

Ε. Κέντρα Εκμάθησης Ελληνικής Νοηματικής Γλώσσας

α) Αθήνα

ΟΜ.Κ.Ε.

Μυλλέρου 1

Τηλ/ΤDD: 210 520 33 0950, fax: 210 52 33 968

e-mail: hfd@otenet.gr www.otenet.gr/omkedeaf

Ε.Ι.Κ.Π.

Ζαχάρωφ 1, Αμπελόκηποι

τηλ: 210 6411940

ΚΕΕΣΕ Αργυρούπολης

Σπετσών 3 & Κρήτης, Αργυρούπουλη

τηλ: 210 9955671, fax: 210 9934831

Σωματείο Κωφών «Προφήτης Ζαχαρίας»

Μενάνδρου 26 & Αναξαγόρα, Ομόνοια

τηλ: 210 5235075

β) Ηράκλειο

Σωματείο Κωφών Ηρακλείου «ΚΑΝΤΙΑ»

Σολωμού Γ5, Εργ. Κατ. Αγίας Αικατερίνης

τηλ/fax: 2810284683

γ) Θεσσαλονίκη

Σωματείο Κωφών Βορείου Ελλάδος

Λεωφόρος Καλλιθέας 3, Αμπελόκηποι

τηλ/fax: 2310 732332

Ε.Ι.Κ.Π.

Τέρμα Πανοράματος

τηλ: 2310 343 093

δ) Λάρισα

Σωματείο Κωφών Λάρισας

Κύπρου 80

τηλ/fax: 2410 252242

ε) Πάτρα

Κέντρο Διδασκαλίας Ελληνικής Νοηματικής Γλώσσας,

Πλατεία Γεωργίου 50

τηλ/fax: 2610621008

Στ. Σωματεία-Μέλη της ΟΜ.Κ.Ε.

α/α	ΣΩΜΑΤΕΙΑ-ΜΕΛΗ της ΟΜ.Κ.Ε.	FAX
1	Ένωση Κωφάλων Ελλάδος Αριστογείτονος 11-13, 10552 Αθήνα	210 32 42 371
2	Σωματείο Κωφάλων «Η Μέριμνα» Κεραμεικού 5, 10437 Αθήνα	210 52 38 491
3	Ορθόδοξος Χριστιανική Αδελφότητα Κωφών & Βαρηκών Ελλάδος ΕΦΦΑΘΑ Μενάνδρου 26 & Αναξαγόρα, 10552 Αθήνα	210 52 46 652
4	Πανελλήνια Ένωση Κωφών Σαλώνων 7-9-11, 11527 Αθήνα	210 77 17 537
5	Σύλλογος Κωφών Πειραιώς& Νήσων Κέκροπος 6-8, 18531 Πειραιάς	210 41 33 282
6	Ένωση Κωφάλων Βορείου Ελλάδος Λεωφόρος Καλλιθέας 3, Αμπελόκηποι 56123, Θεσσαλονίκη	2310 730 332
7	Μορφωτικός Σύνδεσμος Κωφών Θεσσαλονίκης Ε.Ι.Κ Θεσσαλονίκης Πανόραμα, 55210 Θεσσαλονίκη	
8	Μορφωτικός Σύλλογος Κωφών Σερρών Χατζηπανταζή 12, 62124 Σέρρες	23210 51552
9	Μορφωτικός-Εκπολιτιστικός Σύνδεσμος Κωφάλων Ν. Δράμας Πάροδος Εθνικής Αμύνης (έναντι παγ/είου), 66100 Δράμα	25210 30318
10	Σύλλογος Κωφών Ν. Χανίων Κρήτης «Σαμαριά» Καλλινίκου Σαρπάκη 33, Παλαιά Πόλη, 73131 Χανιά	28210 76359
11	Σύλλογος Κωφών Ν. Ρεθύμνου «Το Αρκάδι» Πλ. Ηρώων Πολυτεχνείου 17, 74200 Ρέθυμνο	28310 28377
12	Σωματείο Κωφών Ν. Ηρακλείου «Κάντια» Σολωμού Γ5, Εργ. Κατ. Αγ. Αικατερίνης, 71307 Ηράκλειο	2810 284683
13	Σωματείο Κωφών & Βαρηκών Νοτιοδυτικής Ελλάδος Πλ. Γεωργίου 50 Α, Πάτρα	2610 621 008

14	Σύλλογος Κωφών Λάρισας Κύπρου 80 (5ος), 41222 Λάρισα	2410 252 242
15	Σύλλογος Κωφών-Βαρηκόων Ηπείρου & Ιονίων Νήσων Ελλάδος Κουγκίου 29, 45221 Ιωάννινα	26510 64156
16	Σύλλογος Κωφών & Μη Ξάνθης «Το Νόημα της ζωής» Ορφέως 47, 67100 Ξάνθη	25410 21500
17	Σύλλογος Κωφών & Βαρηκόων Κεντρικής Μακεδονίας Αντισθένους 13, 54250 Θεσσαλονίκη	2310 32 66 44

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙΙ

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Κουρμπέτης Β. (1999). *Νόημα στην Εκπαίδευση. Η Ελληνική Νοηματική Γλώσσα και η Διδασκαλία της στα Σχολεία Κωφών*. Αθήνα: ΥΠ.Ε.Π.Θ – Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.

Λαμπροπούλου, Β. (1990). *Έλα να γράψουμε! Πρόγραμμα Ανάπτυξης Γραπτής Γλώσσας για Κωφά Παιδιά* (Επιμέλεια- Υπεύθυνη συντακτικής επιτροπής). Αθήνα: Εκδόσεις ΟΕΔΒ (σειρά 8 βιβλίων για δασκάλους και 8 για μαθητές).

Λαμπροπούλου, Β. (1990). *Γλωσσικό Πρόγραμμα Ανάπτυξης Γραπτής Γλώσσας για Κωφά Παιδιά*. Εισαγωγή στη σειρά βιβλίων *Έλα να γράψουμε!* Αθήνα: Εκδόσεις ΟΕΔΒ.

*Λαμπροπούλου, Β. (Επ.). (1998). 1ο Εκπαιδευτικό Πακέτο Επιμόρφωσης. *Η Κοινωνία και οι Κωφοί. Κοινότητα και Κουλτούρα Κωφών*. Πρόγραμμα ΕΠΕΑΕΚ Ι-ΥΠ.Ε.Π.Θ. Μονάδα Αγωγής Κωφών, Πανεπιστήμιο Πατρών.

Λαμπροπούλου, Β. (Επ.). (1999). 2ο Εκπαιδευτικό Πακέτο Επιμόρφωσης. *Διάγνωση-Αποκατάσταση Βαρηκοΐας – Συμβουλευτική Γονέων και Έγκαιρη Παρέμβαση*. Πρόγραμμα ΕΠΕΑΕΚ Ι- ΥΠ.Ε.Π.Θ. Μονάδα Αγωγής Κωφών, Πανεπιστήμιο Πατρών.

Λαμπροπούλου, Β. (Επ.). (1999). 3ο Εκπαιδευτικό Πακέτο Επιμόρφωσης. *Εκπαίδευση και Κωφό Παιδί*. Πρόγραμμα ΕΠΕΑΕΚ Ι- ΥΠ.Ε.Π.Θ. Μονάδα Αγωγής Κωφών, Πανεπιστήμιο Πατρών.

Λαμπροπούλου, Β. (Επ.). (1999). 4ο Εκπαιδευτικό Πακέτο Επιμόρφωσης. *Γλωσσική Ανάπτυξη και Κωφό Παιδί*. Πρόγραμμα ΕΠΕΑΕΚ Ι- ΥΠ.Ε.Π.Θ. Μονάδα Αγωγής Κωφών, Πανεπιστήμιο Πατρών.

Λαμπροπούλου, Β. (Επ.). (2001). *Πολιτισμικές και Εκπαιδευτικές Ανάγκες του Κωφού Παιδιού*. Αθήνα: Παρουσίαση Α.Γ.

Λαμπροπούλου, Β. (1997). Η Έρευνα της Ελληνικής Νοηματικής Γλώσσας. Παρατηρήσεις Φωνολογικής Ανάλυσης. *Γλώσσα*, 43, 50-72.

Λαμπροπούλου, Β. (1997). Οι Απόψεις και οι Εμπειρίες των Κωφών Μαθητών από τη Φοίτησή τους σε Σχολεία Ειδικής και Γενικής Εκπαίδευσης. *Σύγχρονη Εκπαίδευση*, 93, 60-69.

Λαμπροπούλου, Β. και Παντελιάδου, Σ. (1998). Άνθρωποι με Ειδικές Ανάγκες: Ένταξη, Ενσωμάτωση, Συνεκπαίδευση. Ποια είναι η πραγματικότητα; *Επιστημονική επετηρίδα ΑΡΕΘΑΣ*. Πάτρα: Π.Τ.Δ.Ε., Πανεπιστήμιο Πατρών.

---

* Στα εκπαιδευτικά πακέτα που διατίθενται από τη Μονάδα Αγωγής Κωφών του Πανεπιστημίου Πατρών υπάρχει αρκετή ξενόγλωσση βιβλιογραφία.

- Λαμπροπούλου, Β. & Κωνστανταρέα, Μ. (1999). Το άγχος και η ενασχόληση των μητέρων με τα κωφά παιδιά τους. Στο Κ. Χάρης, Ν. Πετρουλάκης & Σ. Νικόδημος (Επ.), *Ελληνική Παιδαγωγική και Εκπαιδευτική Έρευνα*. Αθήνα: Αστραπός.
- Εκπαίδευση των ατόμων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες και άλλες διατάξεις. Νόμος 2817/2000. ΦΕΚ 78 (www.yperth.gr, www.dea.gr).
- Madaule, P. (1998). *Με Ανοικτά Αυτιά... και Τότε Άκουσε*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Οκαλίδου, Α. (2002). *Βαρηκοΐα-κώφωση:Μελέτη της παραγωγής του λόγου και θεραπευτική παρέμβαση*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Ομοσπονδία Κωφών Ελλάδος. (1994). *Η εκπαίδευση του κωφού παιδιού*. Πρακτικά Συνεδρίου. Αθήνα: ΟΜ.Κ.Ε.
- Πανελλήνιος Σύλλογος Ειδικών στις Διαταραχές του Λόγου. (1992). *Βαρηκοΐα – Κώφωση στην Παιδική και Εφηβική Ηλικία*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Σιδέρη-Ζώνιου, Α. (Επ.). (2000). *Ένταξη: Ουτοπία ή Πραγματικότητα*; Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Σούλης, Σ.-Γ. (2002). *Παιδαγωγική της Ένταξης*. Από το «Σχολείο του Διαχωρισμού» σε ένα «Σχολείο για Όλους» (Τόμος Α΄). Αθήνα: Τυπωθήτω.
- Τάφα, Ε. (Επ.). (1998). *Συνεκπαίδευση Παιδιών με και χωρίς Προβλήματα Μάθησης και Συμπεριφοράς*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΗΝΤΑΞΗ ΚΑΙ
Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΩΝ ΚΩΦ
Ν/ΒΑΡΗΚΟΩΝ ΜΑΘΗΤΩ
Ν ΣΕ ΣΧΟΛΕΙΑ ΜΕ ΑΚΟΥΟ
ΝΤΕΣ ΜΑΘΗΤΕΣ ΠΑΡΑΧ
ΘΗΚΕΣ ΕΙ 500 ΤΕΜΑΧΙΑ Τ
ΟΝ ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟ ΤΟΥ 200
3 ΓΙΑ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟ ΤΟΥ Π
ΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΠΑΤΡΩ
Ν ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΤΜΗΜΑ
ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣ
ΗΣ ΣΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ ΕΠΙΜ
ΕΛΕΙΑ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΛΟΓΟ
ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ

